

სალიბარტურო და სამეცნიერო ნახაბიანი გაზეთი. გამოდის ყოველ კვირა დღეს.

№ 50.

დეკემბერი 5, 1893 წ.

№ 50.

შპაჯრის: — პასუხად, ლექსი დეტუ-მეგრელისა. — ჩვენი სახიობი მახავალისა. — ქებათა-ქება, ლექსი ვაჟა-ფშაველასი. — ცხოველთა გაბიზენა ე-ლისა. — * * * ლექსი კნ. ნ. ორბელიანისა. — მისალმების ჩვეულება. — წმინდა მოწამე აბო გ. წერეთლისა. — ფარნაოზ ივერიის მეფე დრამატული სურათი ესტატესი — დაღუბული პსიხოლოგიური სურათი ან. დეკანოზიშვილისა. — კრიტიკული შენიშვნები პ. გ. — ა. ვერუბა, ლექსი ჩტერიმელის-პირელისა — სახუმარო გასართობი. — კრძო განცხადებანი.

წ ა ს უ ხ ა დ

ჩვენი სახიობა

მბობენ: „შეგვაწუხა
ამდენმა მოთქმა-ტირილმა“..
საკირველია!.. მაშ, რა ჰქნას,
იციროს მამულიშვილმა?..

რომელმაც იცის, რომ მტრისგან
ვერ დაძლეული, სამშობლო
მისევე შვილი პირუმტკიცობამ
დაძლუბა, მოულო ბოლო!

რომელიც ჰგედვს, რომ ახლაც,
ვინც მიანია მსხუნლად ერს,
შუთით და მტრობით აღესიღნი,
მხოლოდ ებრძვიან ერთმანეთს,
და რომელიც ჰგრანობს, რომ თავის
ამხანაგებზეც მოპოვრდა:
საქმის დაწყების უმაღლე
ყველამ უმტყუნა, მოაშორდა?!

არა, დე, სხვებმა იციონ,
შეამკონ ლეინო, ქალები!
მე კი ვიტყვებ, სანამდის
ტირილს შესძლებენ თვალგებ,
ან სანამ ჩემის ცრემლითა
არ მოერწყვა მთელ ჩემ ქვეყანას
და არ გამოვალგებინებ
წყაფსს, რომ მინდა მისთანას!

აკატაგანა, ღრამა ნ. მოქმედებად რწილურისა, თარგ.
ნ. ავალიშვილისა.

ეთერამეტე საუკუნეში ევროპის განათლებულმა
ეროვნებამ ახალი ფრიად ნაყოფიერი გზა
გაიკვალა ხელოვნებაში. ამ დროს ღიდი ცვლი-
ლება შემოვიდა განსაკუთრებით სახიობაში. ცნო-
ბიერს კაცობრიობას აღარ აკმაყოფილებდა ძველი
სიბრძნე და უნდოდა სიერცე მოსაზრებისა გამოეყვანა
ძველის ეიწრო სიბრძნის დარჯაკიდან; მაგრამ
ამის მოსახდენად იგი საჭიროებდა ისეთს გენიოსს,
რომ იმის ბავიდან წარმოშობდა რიყო უფრო ძლიე-
რი, უფრო განიერი წყარო ესტეტურის მცნე-
ბისა, ბუნებისა და ცხოვრების ეითარების შეს-
წავლისა. მართლაც ამ დროს წამოყო თავი გერმანია-
ში ერთმა საკირველმა გენიოსმა. მან შემოიტანა
ახალი ფილოსოფიური აზრი ხელოვნების ეითარების
შესახებ და ამით შესწნა დაძველებული სიბრძნის
ბოაკილი ახალ კაცობრიობის კუთვ-გონებას. შესა-
ნიშნავია, რომ კაცი, რომელსაც კისრად უნდა ელო-
ეს ღიდი მოციქულობა, დაიბადა და აღიზარდა გერ-
მანიის ფილოსოფურ კვლევის ნიადაგზე. მან იწინას-

წარმეტყველო ახალი შუქი განათლებისა და შეიქნა მეცნიერებისა და ახალ მოქალაქეობის ვითარად გერმანიაში. ხოლო მისმა ესტეტურმა თეორიამ კი მთელს ევროპის ეროვნებას მოჰგინა ახალი ნათელი. რომელი იყო მაგისტანა კაცი გერმანიაშია?—იქნება იკითხოს მკითხველმა. ეს იყო ლესსინგი. მან ამცნო ახალ კაცობრიობას, რომ საგანი ცხოვრებისა არის მისწრაფება შენეიერებისადმი, ამისთვის რომ თვით შენეიერებაში გამოსტვევს სიცოცხლე, რომელიც მხოლოდ ასულდგმულებს და ამოქმედებს ყოველს არსებას, ხოლო საგანი ხელოვნებისა ამ შენეიერების აღმოხატვაა. ამის გამო ხელოვნება იმდენად მაღლა დგას, რამდენადაც იგი დაახლოებულია ცხოვრების შენეიერებასთან; იგი იმდენათ აკეთილშობილებს, აუბიწოებს და აღმააღლებს თითოეულს კაცს, რამდენათაც უფრო განიტაცებს მას შენეიერებისადმი. თვით შენეიერება კი იმდენათ ვრცლად აღმოხატება ხელოვნებაში, რამდენათაც იგი ეცდება წამოაყენოს კაცის თვალ-წინ ცხოვრების სინამდვილე. თანახმად ასეთის მცნებისა ლესსინგი ქადაგებდა, რომ ყოველს სტენურს წარმოადგენაში უნდა ეძებდეთონ ამდვილს ცხოვრების სურათს თვისი სიკეთით და ნაკლებდებოდნითა და როდესაც სახიობა ამ ზომამდე მიადწევს სტენურს წარმოდგინებაში, აი, მაშინ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ სახიობამ გამოგვაცდევინა ესტეტური სიამოვნება ცხოვრების შენეიერებისათ. რაკი ასეთი შეხედულობა დამკვიდრდა საზოგადოებაში, შემდეგ ამან გამოიწვია გერმანიაში დიდი ნიჟის მწერლები გეტე და შილლერი, რომელთაც გამოიყვანეს სტენაზე თავის ერის ცხოვრება, მთელი მეთვრამეტე საუკუნის მიმართულება და იმ საუკუნეში მცხოვრებთა ერთა მისწრაფება გონების წარმატებისადმი. ჩვენ არ შევცდებით, ვთქვათ, რომ მხოლოდ ლესსინგის მცნებამ გამოიწვია ასაპარზეზე უკუდანი ხელოვნებითი თხზულებანი ჩვენის საუკუნისა. გეტესა და შილლერის სახიობითი თხზულებანი დღემდე დარჩენილან კაცობრიობის გონების განსავითარებლად და მის ზეწობის ასამაღლებლად.

შილლერის დრამაში „აეზაზები“ გამოკყანილია ორი ძმა: კარლოსი და ფრანკ მოარები. ერთია გულწრფელი, მზენ, ყოველი კეთილის თანამგრძნობელი და მტერი უსამართლოებისა; მეორე კი მახინჯი გონებით, ზნეობით და ავებულებითაც. ამათი ურთიერთ-შორისი ბრძოლა ცხოვრების ასაპარზეზე მთელი კაცობრიობის სურათია, კაცის სულის ასამაღლებელი და ზნეობის აღმაღვეწელი. მართლაც ბუნებითი ნიჟიეობით შეწყული ღ გონება განვითარებული მსახიო-

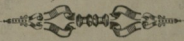
ბები სჭირდებოდა ასეთს თხზულებას, რომ იგი სულ-ხოვრე შემზული გამოჩენილი სტენაზე. საქებრად ჩვენის ნიჟიერის მსახიობებისა, იმით ჩინებულად ააატარის სტენაზე თაე-თავისი როლები. აღექვიე-მესხიეემა, კოტე ყიფინამა, ვეღეფინაშეილობა და ქალბატონმა აველიშვილისამ; სიმონიძესაც არა უჭირდარა. გეორგი რიგის როლებში კარგები იყენ შათიორიშვილი ლეონიდე და კანდელიკი. ჩენ არ იეიკით, რამდენად დამწიფებულია სიმონიძის თამაში. ეინ იესს, იქნება იმდენად დასრულებული იყოს მისი წარმატებითი ზრდა, რომ რაც უნდა შენიშვნა მისეე, აღარა მიეკაროს რა, როგორც კეღელს ცერცი აღარ მიადგება. მაგრამ თუ რომ დაკვირვების და შესწავლის ნიჟიე რეკი კიდევ არ დაკარგია მას, ვეცდებით ზოგიერთი რჩევა მიეცეთ. მაგალითად, ძალიან ცუდი ჩეეულება სჭირს მას იმითი, რომ გამოეა თუ არა სტენაზე, მაშინეე აუკრავს და უმადლესი ტონით გამოთქმას დაადგება; შემიდე მუდამ ერთ ნაირი მაღალი ხმით, თითქმის ღრიალითაც უწუებებს სულს მაყურებელს; ამასთანეე იგი მეტისმეტად იბერება, საოცრად ქმინავს და თეოდებს აბრალოლებს. ნუ თუ იმან არ იცის, რომ ყოველ მოქმედებას და შინაგანი სულის მღეღეგარების მომენტს თავისი შესაფერი გარეგანი გამომეტყველებაეც უნდა ჰქონდეს. მაგალითად საცენოეო იყო ის მომენტე, როცა მას ძმის წიანი მოუტანეს. ეერ არც კი გაეცნა წიანი, რომ შათიორიშვილმა შეეცრა. რამ გამოგველო სახეეეო, რას გუთიერო? ჩენე კი ეხედებით, რომ ის სრულებითაც არ გამოიცვალა. ის კი არა, გაყეითლების მაეეერთა, ეგონებ ეიდე უეწრო გაღუღაღაღაღა ლოყები; მეეე „Скорымъ шагомъ маршь“ და გარეთ ეეეარდა. სებათა შორის ამ წარმოდგენაში მეტად ცხადად ჩნდა რეისორის უეწარგისობა. მაგალითად ეკი ყიფინაი, მოხუცი მოარის, აეკერდება თავის შვილის სურათს; იეეეე ამალია და გულზე და თავზე ხელის მიღებით ანიშნებს მოხუცს, რომ კარლოს მოარს გონებაც და გულიც ჩინებული აქესო, მაგრამ თუ კი მოხუცი ამალიას მიმიკას არ შეხედვდა, რანიარად უნდა გეეეე იმის აზრი?

აღექვიე-მესხიეეი სწორედ კარგი სანახავი იყო ფრანკ მოარის როლში. ამ ოთხის წლის წინათ მინახავს იგი ამ როლში და დიდი განსხვავება შეეაქმნიე. მის თამაშობას ბეერი წარმატება მისცემია: მისი დრამატული ნიჟი ჩინებულად დამწიფებულა. აღექვიე-მესხიეეის იმა ღამის ნამდვილობა თამაშმა კინადამ იმსხვერპლა ხელოვანი მსახიობის სიცოცხლე. როცა სასწრაფოვლად ჩამოეცია, ისეთი სინამდვილე მოქმედებისა დაეტყო, რომ ეიკად მართლა დაიხრო. სუბებს გრიმიზოეკე და ეარეგანი მოართულობა კოქლოზიდა. ერთი შენიშვნა უნდა მეეეე ჩენე მსახიო-

ბებს. რა საჭიროა მინც და მინც, რომ ფრანც მოარს წითელი თმა გავკეთებინა და წითლად ჩაეცვა. ნუ თუ მართლა დარწმუნებულნი არიან ჩვენი მსახიობები, რომ მხოლოდ წითური კაცები არიან ბოროტები?. ვანა შევი თმინი კი არ იქნება ბოროტი? კაცის სიბოროტე მსახიობმა თავაშით უნდა დაგვიხატოს და არა გარეგანი მორთულობით. აბა, რა საჭიროა ეს ძველი მანერა გრიმიროვკისა.

რაიკა შეეგება დრამის თარგმანს, სწორედ ჩინებულ-ლი ქართული ენით არის ნათარგმნი და ძნელად თუ აზრების კაც ბ. ნიკოაველიშვილის თარგმანში რაიმე ხიწყის. ასეთი ქართულის მკოდნე, როგორც არის ბ. ნ. აველიშვილი, ბევრს სარგებლობას მოუტანს ღარიბ ქართულს დრამატულს ლიტერატურას, ოღონდ რომ კლასიკური დრამების გადმოღებებს ხელს მიჰყოფდეს.

მახაკალი

ქ ე მ ა თ ა - ქ ე მ ა

ულდასავეთ ქრისტესა რადა ჰლადატობ, ძმობილო, გველ-ბაყაყებთან ჰინადრობ ეაქ-კაცო კეთილ-შობილოა?! აილე თავი, გამწნედი, გულს მიაკრიბე სიმართლეს რად გიყვარს ბნელი, ნეტები, რისთვის შეგძულდა სინათლე? ნუ დაჰრმავედები გონებით, ნუ დასწლუნგდები გრძნობითა, მოძმეს რად ჰსუთავ პირში სულს თავის კეთილის უოფითა.

მანამ სკოცხლობდა გულს ელა მას სიყვარული ქვეყნისა, იმაზე იყო ალალი ძუძუ და ნანა ღედისა. მოკვდა უცხოეთს, შეიქნა ის მსხვერპლ-შაფის ბედისა. ჩვენ დაევიწყეთ მის ღვაწლი ღირსი ხსოვნისა მეტისა. მრავალ-ჟამიერ იკურთხოს მაღლი მაგ შენის ქედისა! ბევრს დაუკარგეთ ამაგი ღვაწლი და გრძნობა ციურვი; ეაწამეთ იესოსავით, უგინეთ სახე ღვთიური, სიკოცხლით დაგვაიწყებდა შრომის ფასება მშრომლისა, მოკვდება უნდა ეუკურთხოთ ნიჭი და ძუძუ მშობლისა. ეს ჩვენში ხდება, იკითხეთ, სხვაგან მომხდარა როდისა?!

მელორე ღორებს მიუქსევს, მეძროხეები ძროხებსა ხარაზი ჰყარავს წულებსა, მეჩოხეები ჩოხებსა; მუშები მიწდგრაღ გასულან იტრიალებენ თოხებსა. შეეხარით, შეეტრფით ყველანი თავის ჩამოშლილს ქოხებსა: საღ მეგავეთე გავნოს სწერს ქვეყნის მტარებს ესერის კოხებსა, საღ ღიაკანი ღიაკნობს მღვდელი ხმას მოიბოხებსა: შეავედრებენ უფულსა ქვეყნის მაღლს, ქვეყნის ცოდვებსა; შესძღნიან დამადებელსა ცხელს და მღვლარე ლოცვებსა; ერთი მხრით ცოდვა დამღვარა და მეორე მხრით მაღლია. მაღლსა ჰსურს ცოდვა დახაგროს, ცოდვა კეთილის ადლია. უნდა იბრძოლონ მანამდე, სანამ ქვეყანა არია, მანამდე ვარსკლავებია, მანამდე მზე და მთვარეა. სიტკბოს რა დაჰლევს ქვეყნადა მანამა სუფევს მწარია. ერთი ბატონობს იმიტომ, მეორე ეყმოს იმასა, უღრუმლოდ განა არ იცით, საღ რა მოიყვანს წვიმასა?! ეინაც მოკვდება დამარბეთ, გაჩნდება, ურწყეთ აკვანსა, წამოიზრდება, დაიწყებს მღერას და ტბილად კაკანსა. საქრო საკოლეს დაემებს, საკოლე კიდევ საქროსა

ერთსაც ის უნდა, სხვასაც,
რომ პირი ჩაიშაქროსა.
წაეა, ვაიელის დროება,
სიკედლილი მოდგა ახლოსა.
სადღა ძველი გრძობები,
ლაწეისა ლაწეზე ტოლებმა?
აღელვებულსა გრძობებმა
ებლა ჰბრძანებლობს გონება.
სულის საქმეზე-ლა ზეიქრობს
უძლურად ქმნილი ღეშია,
და აგერ მეკუბოცეა,
კუბო უჭირავს ხელშია.
ესაა ჩენი სიცოცხლე,
მისი თავი და კულია,
თავს ეცხარებთი სასმელად,
თუმცა კი ბოლო ცუდია.

სამსახურიდან გამავდეს,
ღავეხეტები ცალადა,
მწადიან ცოლი შეეერთო,
კარგი ვარ თვალად-ტანადა.
საცა რამ მაჰანკლებია,
ყველასა ესთხოვე ვალადა.
იარონ კილით-კიდემდე
და მიმაჰანკლონ კვალადა,
შემოკრბა ბებრის ნახირი,
ყველა ჩაცმული შეადა;
შემოვიწყრიე გარშემო,
შუაში ჩაეჯექ თაედა.
მაშინ შევექმნა თათბირი,
გაემართეთ ბჭობა დილია,
ესთქვი: ჩემის საქმის წამართეა
ებლა თქვენზედა ჰქილია;
თქვენ იცით, ნათლიდედებო,
როგორც აუბნებთ ენასა.
ვიმელობ, ჩემის ქებითა
მსმენლთ დაუხშობთ სმენასა.
სიმღიდრით მაქეთ, სხვას ყველას
თავი ანებეთ, სჯობია.
„ეგ ჩენც ეციითო, — იმთ სთქვეს —
„რა დიდი ასაცნობია!
„განა არ ეციით, რომ ფული
„მეფობს ეხლანდელს დროშია“.
თუ რას ბებრები მიშველენ,
ჯიბეს არ მიძე გროშია.

ყველგან არა სძოვს ირემი,
არც ყველგანა ჰსევა წყალსაო,

რა მიჭირს, თუ დაგინახე,
ცოტათი მოგკრავ თვალსაო.
ხან-და-ხან შენაც მომხედ
შენის ეშხითა მთერალსაო.
გიყვარვარ, ისა ჰგონია
ვარე შემორტყმულს ხალსაო.
მე რომ თვით ვიცი, ჰთვალთმაქცობ,
ნახვისას გვირვე კვალსაო,
შენ ხომ სხვას ეარშიყები,
მე ტყულად მდებენ ბრალსაო.
არც ისე ლამაზიცა ხარ,
ნუ მოიწონებ თავსაო.
მე შემეყვარდი, არ ვიცი,
რად არ მოსწონხარ სხვასაო?!
ჩემი ოცნება გამშვენებს,
გარიდებს ყველა ავსაო,
დაბრმავებული ტრფობითა
შენს აეს ეძახის კარგსაო.
როდის მოვიხიბ, არ ვიცი,
ამ სიყვარულის ბარგსაო!?

ის აღარა ვარ, ძმობილო,
რაც გინახივარ წინადა,
წუწუკმა დიაცმა გამხდა
თავის ბაშმაკის ძირად;
ორ გროშად აღარ მიყიდი,
აქამდის ეღირდი ძვირადა,
ღმერთმა დასწყველოს დიაცი
გელაქ უყება პირადა,
თუნდ არ უღირდე, იცოდე,
უბრალო პანტის ჩირადა.
ეინ იცის ეინ უყვრია
მკერდზე პერანგის ლილადა!
მე ნულარ ჩამთვლით, მოძმენო,
თქვენთან მამულიშვილადა.
შენაც კულს გიქნეს, სხვასაც,
ამით სულდგმულობს წყეული.
ეის არ ჰქმნის გულ-დაკოდისა
დიაცი გამოსეული.

რამდენჯერ გითხარ, ძმობილო,
თავში მოიეც გონია,
არ დაიჯრე, გამიწყერ,
რჩევა არ გამიგონია,
წახეელ და წყალში ვერ გახეელ,
ეერსად იპონენ ფონია.
ცოლ-შვილი დაწოაკე,

დღეა ატირე ზარითა
 მთაში შენ ვინ მოგიგონებს,
 წყველას გითელნიან ბარითა.
 ნეტა-კი უკკო ჯიუტი
 არ დამანახეა თვალითა.

—
 ლიხის მთას გადავიხედე,
 მოსჩანდა მხარე ლამაზი;
 ვნახე ერთობით ხალხს-კა
 იმერ-მეგრელი, აფხაზი,
 ვნახე და დიდხანს ეუცქირე,
 ესტუმბოდი იმათ ცქერითა,
 მომწონდა ქალი და კაცი
 ჩაცმა-დანურეთი, ფერითა,
 თქვენც რომ გენახათ, იტყოდით,
 ნაკვერები კვერითა;
 მაგრამ შეენიშნე ერთი რამ,
 იმან გულისა მცხოა მურია,
 ხომ იცით, იმას ისე ემტრობ
 როგორც ლორის ხორცს ურია.
 აბა გაიგეთ, ვინც ისმენთ
 და სმენადა გაქვთ ყურია?..
 სად არ გეძულს, თუ კი ქვეყნისთვის
 მართლა სიკეთე გეწყურია?!

—
 ერთხელ შენც ლოთიფოთობდი,
 ბლომად გქონდა გროშები,
 დღეს ვინაც გნახავს და გიცნობს,
 უთუოდ შეეცოდები.
 გაგზუნებია შლიაბა,
 დაგძველებია ქოშები,
 დოსტებიც შემოგფანტეია,
 ვიხედავ გეღუე ამაგი,
 რაღა დროსია, რას უშეეღ,
 თუმც გენანება ახლა კი?
 დასდინარ, ადგილს დაეძებ
 ოც მანათიანს თვეშია;
 თხოვნა მიეცი ჩვენს ბანქში,
 ოცი სხეა მიღის დღეშია.
 მარგალიტით ბიჭი ხარ,
 შენ გეთაყვანე ღმერთშია.

—
 დაბერდა, მაგრამ ჯეილოვს,
 ლამაზთ აუოლებს თვალებსა,
 არ უნდა თქვენი, სამოთხე
 ოღონდ ჰხედედეს ქალებსა
 თუ ბაღში გამოიჩნებოდა,
 მსახურებს დაბარებოდა.

გამიგონია ამბადა
 ერთი რამ ძველი თქმულობა:
 ერთხელ ერთს დიდრონს ჭაობში
 ბაყაყთ ჰქონიაა უჩილობა.
 იმ ბაყაყებში რეულა
 ერთი დიდრონი ყიყინა,
 ის თურმე წამოშადარიყო
 გზისაკე ყველაზე წინა.
 მოჯარებულან სხეანიცა,
 წამოუყვიათ თავები,
 ამაყად იცქირებიან
 სახით მრისხანე, აეები
 და ღმერთს შესთხოვედნენ, დაეშრო
 ტლაპო ბედ-გასაშეები,—
 მით მოსწრებოდნენ ეფაკანი
 ცაზედა ბინადრობასა,
 ვარსკვლავებთანა ყოფნასა,
 მცობას და მეგობრობასა.
 დიღ ისთვის გაშრა ჭაობი,
 მტვერმა დაიწყო აღენა
 და მოახლოედა ნამდვილად
 ბაყაყთა გეარის წახდენა.
 უცდიან, სად და როდისა
 აფურინდებიოთო ცაზედა
 და დაებრძანდებით მძიმედა
 გაშლილს სუფრაზე, მზაზედა.
 ვიი რომ ბაყაყთ კეთილ ფიქრს
 სეტყეამ მოასწროა გზაზედა!
 ამ დროსა მოლახნაებდა
 მალლა ბაყაყი-ყლაბა;
 ბაყაყთა მოსისხლე მტერსა
 გრძელი ფეხები აბია.
 'შენიშნა ბაყაყთა გუნდი
 რიყედ ნაყარი მშრალზედა,
 იამა მსუნაგს ფრინველსა,
 მსწრაფოდ დაეცა თავზედა
 და გადაარეკა ბაყაყნი
 ვარსკვლავებს შორის ცაზედა!

—
 არ ვიცი საით წაივდი,
 საღლა ვეძებო წამალი?..
 წინ გზას მიძინელებს წყვილიადი,
 ადგილი არ სჩანს საელოი,
 ან რისთვის მინდა მე ის გზა
 ბრიყეთა ფეხებით ნათელი?!
 არ მინდა, არა, რადგანაც
 მან არ გეაჩენა ნათელი!

თვით უნდა დაესლა ბილიკი,
 ეისტიალო ბნელაში
 და უნდა სული დაელოა
 კეთილის საქმის შევლაში.
 ეს არის სულის ნარჩევი,
 გონების დანაბეჭდია,

ეს არის ჩემი წადილი,
 ეს არის ჩემი ბედია.
 დადეიარ გაკავებული,
 არ მომიხრია ქედია,
 იქნება ღმერთამაც მიშელოს,
 ასრულდეს დანაბეჭდია

ვაჟა-ფშაველა

ცხოველთა განხიზვნა

ბშირად მრავალ გვარი ცხოველი ალღოს აიღებს, მიატოვებს თავის ადგილ-საყოფელს და სხვა ქვეყნებში გაიხიზნება საცხოვრებლად. უფრო ხშირად ეს გადასახლება პერიოდულია, დრო-გამოშვებითა. მაგალითად თონიველები ყოველ წლიე შემოდგომაზე მიფრინვენ ფირანგან ქვეყნებში და გაზაფხულზე უკანვე ბრუნდებიან. ციმბირში ირემიც ყოველ-წლიე ჯოგობით გადადის ტუნდრიდან, — ხასიან ადგილებიდან მიდიან სამხრეთ უზარ-მაზარ ტყეებთან ქვეყნებში და ზაფხულობით ისევ ჩრდილოეთისკენ გამეზურებიან ხავსით მოკულ დედაშიწაზე; ზოგიერთი თევზები გამოზაფხულს აღიან წყაროს დასაწყისში და იქ სდებენ ქვირთას, შემოდგომაზე კი ბრუნდებიან ზღვაში.

მაგრამ ყველა ცხოველების მოგზაურობა პერიოდული არ არის. ზოგჯერ ისინი ათასობით აიყრებიან ერთი ადგილიდან და არც ტყეს, არც წყალს არ დაერიდებიან, ისე პირ და-პირ მიდიან, სანამდის რომელიმე ადგილი არ მოეწონებათ დასადგოვად. თითქმის ყოველთვის ამისთანა მოგზაურობა ხდება ზარალს აძლევი იმ საფლებების მცხოვრებთ, სადაც გაივლის ეს აუჩრებო ჯოგი ცხოველთა. ცხოველების ასეთი ჩიველება უმიზეზოა არ არის; ხშირად შიშში-ლოის გამო გადასახლებებიან ხოლმე, მაგრამ კიდევ უფრო ხშირად ამის მიზეზი ხანლის განათლებაა. ცხოველები ადგილს უთმობენ განათლებას და თითქმის კი იქ მიდიან, სადაც არა თუ განათლება, ადამიანიც არ არის. დიდი განსხვავებაა ამგვარს მოგზაურობასა და პერიოდულ, დრო-გამოშვებით, გადასახლებას შორის. გადასახლების დროს დიდი წესი და რიგი აქვთ ხოლმე დაცული ცხოველებს, მაშინ როდესაც რაიმე მიზეზით აპარგებულს ცხოველების ჯოგს წეს-წყობილების ჯადრი სრულებითაც არა აქვთ და თვითონაც არ იციან საით გაემართებიან.

ცხოველებში ყველაზე უფრო ფრინველებს უყვარსთ მგზაურობა, მერე თევზებს და მწყერებს. რაც შეეხება ოთხ ფეხებს, მათთვის მოგზაურობა ბევრთა უფრო ძნელია; ამას გარდა ისინი უფრო ღონიერებიც არიან და თავის საძოვობოლოლს თითონვე იკავენ. ამის გამო ადგილი ვასაგებია, თუ რატომ არის, რომ ზანტი ჰიპოპოტამი, წყლის ცხენი, მთელ თავის სიცოცხლეს ერთსა და იმავე ტბაში, ანუ ვებებში ატარებს. მძლავრი ლომიც არ შორადგა ერთსა და იმავე ადგილს და თავის მოძმეებს არას ფრის ნაირად

არ შეუშვებს თავის სამეფოში. ესევე შეგვიძლია ესთქვათ ამერიკის ტყეების ცხოველთ მფეხებე—იაგუ-არზე, რომელიც, თუ საქველი შემოაკლდა, ქრისტეს მოკითხულებივით თევზების ქერას შეუდგება და ადგილს კი არ გამოიკლის. ტყვიანავით მარდი კენ-გურუტც კლიობს ერთსა და იმავე ადგილს ყოფნას. საკვირველია, რომ ამისთანავე ხასიათი აქვს ღამუ-რასაც, რომელიც ნახევრად ფრინველია.

მაგერად ბევრი ოთხფეხთაგანიც ხშირად გადადის ადგილიდან ადგილზე, მაგალითად ბიზონების ურიცხვი ჯოგები, იმათ ბევრჯელ შეხედებით ლუი-ზიანაში. მედიდურ სურათს წარმოადგენს ეს ჯოგი; წინ ყოველთვის მიდის წინამძლოი, რომელსაც და-ნარჩევისი ყველაფერიც ბაძავენ. ის უჩვენებს გზას, აძლევს დასვენების ნებას და თავისი მძლავრი ხმით უბრძანებს გზის გაჯრობას. ბიზონების ჯოგი ისე-ე იღიდა, რომ ერთხელ ფრეხელი მიღიდა მისსუ-რილად მექსიკაში და მთელი რვა დღე ნიდაღ ნიშ-ნადნათ იმათ გზაში, რომ გამჟკრივებულნი გუნდ-გუთდათ მიდიოდენ. მიულაუუნებამც ნახა ერთი იმ-ხელა ჯოგი, რომ რამდენსამე ათს კვადრატის მილზე (7 ვერსტია) ძლიეს ეტროდა.

ირმის ჯოგი, ასე ბევრი არ იცის, მაგრამ ისიც ძალიან დიდა. ბარონ ერანგელმა ნახა ერთხელ იმ-დენი მოგზაური ირმების ჯოგი, რომ მათი რქები ნამდვილ ტყეს წარმოადგენდენ. მთელი ჯოგი იარის საათის განმავლობაში განწყვეტილიე მიდიდა ერა-ნგელის წინ.

მაგრამ მარტო დიდი ტანის ოთხფეხები კი არ მო-გზაურობს, წვრილ-ფეხი ცხოველებიც არ ჩამორჩე-ბიან ხოლმე უკან. მაგალითად ციყვებს შეუძლიათ ბიზონებისათვის შორს გადასახლება. რაცა ციყვების ჯოგს ვასავალი მდინარე შეხედნა, ყოველი მარგა-ნი პატარა ხის ნაქერს იპოენის, შეგდებმა ზედ, კულს აჯრად გაიშლის და ამ ნაირთა გადახმანდებმა მყო-რე ნაპირზე.

კიდევ უფრო უშიშრათ მოგზაურობენ ლემინ-გები ნორვეგიაში. მათი ურიცხვი ჯოგი ერთად ჩა-მოგა ქედლან ისე, რომ შორიდან შეხედო, გვერანე-ბა მიწა იძვრია. მათერ შევაშინებს ვერც მდინარე, ვერც ტყე და ვერც კლდე. ბევრი მტრების ებრძვიან მათ, ბევრი მათთანე ვაზზე მოკვდება, მაგრამ უმრავ-ლესი კი თავის მიზანს მიაღწევს.

ნორვეგიის ვლცებებს ჰგონიათ, რომ ისინი ზე-კიდან ჩამოდან, მაგრამ უფრო დასაჯერებელი კი

იაგუარი წმინდა მოციქულების ხელობას ეწევა, თევზაობასა

ეს არის, რომ ისინი შიმშილის გამო იცვლიან ალაგს. დიდი ხანია, რაც შენიშნულია, რომ თუ ზამთარი აღრიანათ დადგა, ლემინგები მაშინვე გადასახლდებიან.

ისინი გრძობენ თავიანთ სიმრავლეს და უშუაშრად მოდიან სულ პირ-და-პირ, გადიან კლდეებზე და გასცურავენ მდინარეებს. ასე გასინჯეთ ადამიანიც ვერ შეაჩერებს მათ, ისინი შემოებევიან კაცს, ჰტენენ მას და მის ჯოხსაც.

სასიამოვნო სანახაინი არიან ამ გადასახლების დროს დედანი ლემინგები. ყოველი მათგანი ორ-ორ

შეიღოს მიათრევს, ერთი პირში უჭირავს და მეორე ზურგზე ჰყავს წამოკიდებული.

ათასობით იხოცებიან ლემინგები მგზავრობის დროს და მათი გეგმებით მოფენილია მთელი გზა; ქორები, არწივები და შეეარდნები სულ თავზე დასტრიალებენ და იტაცებენ ბევრ მათგანს, მელეები კვალში მისდევენ და არ ასვენებენ უბედურებს; შიმშილით და სიცივით თითქმის ნახევარი ამოწყდება ხოლმე, მაგრამ ალლოს ძალა, რომლის გამოც ისინი იცვლიან ადგილს, უფრო ძლიერია ყველა ამ უბედურებებზე.

წმინდა მოწამე აბო

წმინდა მოწამე აბო

მერვე საუკუნის ვასულს საქართველოში ებო-
ეებთ მრავალ მთაერებს, რომელთა შორის
უფრო გამდიერებულნი იყვენ ქართლის მთა-
ერი, აფხაზეთისა და გარდაბანისა. ეს უკანასკნელი
ქვეყანა შეიცავდა განჯას, ნუხას, კარბელოქანს და

კახეთის ნაწილს. აქ დამკვიდრდნ ქორებისკოპოსები,
რომელნიც ბროსეს აზრით სომხეთის გეარის შთამომა-
ვალნი იყენო და ეს აზრი სარწმუნოაც უნდა იყოს.
ამ დროს ქართლის მთაერად იხსენება ნერსე ბაგ-
რატოეანის გეარისა ეს ქართლის მთაერი, როგორც
ამბობს წმინდა აბოს ცხოვრების ამწერი იოანე საბა-

ინის ძე, მტერთა შესმენით იყო დაბარებული ხალიფა აბდოლლასაგან ბაღდადს. მიიწია თუ არა ქართლის მთავარი არაბეთის სატახტო ქალაქში, ვარისხებულმა აბდოლლამ ბძანა შეპყრობა ნერსესი და შთავდება საპყრობილეში, სადაც მან დაჰყო სამი წელიწადი. შემდეგ მოკვდა აბდოლლა ხალიფი და მის მავიერ დაჯდა ხალიფად მამდი, რომელმაც გამოიძია საქმე ნერსესი და დარწმუნდა რა მის უზრალოებაზე, განათავისუფლა საპყრობილიდან, ისევე მთავრული პატივი მიანიჭა და აღიდა დაჯილდოებული გამოუშვა საქართველოში. მან თან წამოიყვანა ერთი ახალგაზდა თერამეტის წლის არაბი შესანიშნავი მცოდნე და ფრიად ხელოვანი სუნწელებით შეზავებული საცხებლის შემზადებაში. მას სცოდნია მკედრის გემის შემორება და ბალზობით ვაკეთება, რომ გემი არ განიხრწნას. ასეთი ხელოვნება ძველადვე ყოფილა საქართველოში გავრცელებული, როგორც თვით „ქართლის ცხოვრებაც“ მოწმობს. ნამეტრე მთავრის კარზე ამ ხელოვანს კაცი ფრიად პატივცემული უნდა ყოფილიყო. თვით წმინდა აბოც ცხოვრების ამწერიც ამტკიცებს, რომ იგი ძალიან დაახლოვებული ყოფილა ნერსე მთავართან და მეტად საყვარელი კაცი გამხდარა მისთვის. ეს განსწავლული არაბულს მეცნიერებაში კაცი შეუდგა ჭეშმარიტ სარწმუნოების გამოკვლევას, იწყო ძველი და ახალი სჯულის წიგნების კითხვა, დადიოდა ეკლესიაში, ისმენდა წმინდა სახარების თარგმანს, საწინასწარმეტყველო საკითხავებს, წმინდა მოციქულების ეპისტოლეათა განმარტებას და მრავალ საქრისტიანო სჯულის მეცნიერების თხზულებებს. თვით ასეთი ვადმოკცმა იოანე საბანის ძისა, როგორც თანამედროვე მწერლისა, გვარწმუნებს, რომ საქართველოში ჯერ კიდევ მეგრე საუკუნეში დიდი საღვთო და საერო მეცნიერება ყოფილა დამკვიდრებული. აბო არ ერიდებოდა საღვთო სჯულის მეცნიერთა წმინდა კაცებთან ბაასს, რომ გამოერკვია ჭეშმარიტი სარწმუნოება. ბოლოს იმდენად განვითარდა საღვთო წერილი, რომ გულში ამოიქრა ქრისტიანად გახდომა. იმ დროს ქალაქი ტფილისი ეჭირა არაბებს და მფლობელობდა იქ ხვასრო ემირი, რომელიც განაგებდა სომხობას. ხვასრომ აღაშენა ხაზართან დანგრეული ტფილისი, რომელშიაც იმ დროს იყო მრავალი შადრევანები მარმარილოს აუზებით მორთული და სასახლეები სარკინოზთა გეგმაზე აშენებული. ამბობენ, ვითომც ამ დროს არაბებს ვარსკვლავთ სამრეცხველო კოშკიც ჰქონოდათ ტფილისში აგებული. ეს ის დრო იყო, როცა ერკლემი არა-

ბეთის სახელმწიფომ რყევა დაიწყო. სხვა-და-სხვა ქვეყნების ემირები დამოუკიდებელს მთავრობას აპირებდნენ. ტფილისის ემირი მანც იმ დროს თითქმის დამოუკიდებელი შეიქნა და კიდევ უტოლდებოდა სხვა-და-სხვა კუთხის საქართველოს მთავრებს. ამ დროს ქრისტიანობამ ისევე განაღლიერა თავისი ვაჟი-ლენა საქართველოში და მრავალნი მამადის სარწმუნოებისანი ინათლებოდნენ. ერთი ამის ცხადი დამტკიცებელი საბუთი აბოს მოქცევაა არის. მოიწინათო თუ არა წმინდა აბო, იგი მაშინვე შეუდგა ქრისტეს სარწმუნოების ქადაგებას თვით ემირის სატახტო ქალაქში ტფილისში. მისმა მჭევრმეტყველებამ და სახარების ჭეშმარიტების ლაღდებამ აღძრა სათნოებისადმი მრავალი არაბის ჯარისკაცი. შექმნეს მულოღებმა დრტინეა და მოახსენეს ემირს: თუ აბო არ შეიპყრე და მამადის სჯულზე ძალით არ მიადკიცე, მამადიანობა რყევაში მოდისო. ამ ამბავმა მიალენა ბაღდადადის და ხალიფა მამდი გამოგზავნა ოთმანი, რომელიც ემტერა ნერსესს, რადგან იგი მფარველობდა აბოს. ნერსე ვერ დაუდგა არაბის მჭედართ მთავარს და ვაღიხიზნა ხაზართში, საცა თან გაჰყვა აბოცა. იქიდან ნერსე და აბო წაიღენ აბაზეთში მთავარ ლეონ მეორესთან. როდესაც ოთმანი უკუეკცა, ნერსე ისევ მოვიდა ქართლში მთავრად, ხოლო აბომ გასწია კვლავ ტფილისს და უფრო თევ-გამეტებით დაუწყო მამადიანობა ქრისტეს სარწმუნოების ქადაგება.

თითქმის ათი წელიწადი იქადაგა აბომ და მოაქცია მრავალი მამადიანი ქრისტეს სარწმუნოებაზე. ბოლოს 790 წელს ტფილისის ემირმა აღიშუაბის ძემ შეიპყრა წმ. აბო და დაატუსადა. ქართლის მთავარმა სტეფანოზმა*) განათვისუფლებინა იგი საპყრობილისაგან; მაგრამ წმინდა აბო მანც არ დატხრა ქადაგებისაგან და თითქმის სარწმუნოებისათვის იძებდა წამებას. მაშინ ტფილისის ემირმა ხელ მეორედ შეიპყრა იგი და აწამა. მას მოჰკეთეს თავი და ტანი მისი დასწყეს, რადგან ეშინოდათ ქრისტიანებმა საიდუმლოთ არ წარიტაცონ მისი გემი და წამებულად არ აღიარონო. შემდეგ დაწვისა მოაკროვეს ძელები წმინდა აბოსი, ჩაყარეს გუდაში და მეტების ხიდიდან შუაგულ მტკვარში ჩააგდეს. მეორე ღამეს

) ამ მოხსენებულნი ნერსე და სტეფანოზ, ქართლის ცხოვრებაში არ იპოვიან, მაგრამ ჩვენ თანამედროვე მწერლის იოანე საბანის ძის თქმული უფრო გვეჭირა; ამისთვის მისი აღწერით უფრო ვისარგებლეთ.

გეგარდა ხალხში ხმა, რომ იმ ადვილს, საცა წმინდა მოწამის აბოს ძეგლები ჩაყარესო, ზეცით ვარსკვლავი დაადვაო, რომელიც ჩამოდიოდა მდინარემდე; თეით წყლის ჯურღმულიდან საცა განისვენებდენ წმინდის აბოს ძეგლები, ისეთი ცეცხლის შუქი ამოდიოდაო, რომ ხიდი და კლდის კიდევებიც განათებული იყოო.

გ. წერეთელი

კნ. ნინო ორბელიანისა

მისალმების ჩვეულება

სხვადა-სხვა ტომთა შორის

სიწმინდათ მეგობრობისა და ერთობისა უძველეს დროიდან იციან ხელის ჩამორთმევა და კოცნა.

ვირგოლია ამბობს, რომ ენეი სატარტაროზოში დაუხვდა თავის მამას შემდგვი სიტყვებით: ნება მიბოძეთ, მამაო, ხელი ჩამოგართათ.

პოლინეზიაში ჩვეულებათა აქეთ, სხვათა შორის როდესაც ქმარი სადმე მიდის, ცოლს ესალმება იმითი, რომ ცხვირს ცხვირზე მიადებს, როგორც ამ ნახატზედაც არის ნაჩვენები.

როდესაც კაცს უნდა მორჩილება და შიში გამოხატოს, მაშინ ქუდს მოიხდის და მუხლს მოიყრის;

მოდით ვცადოთ ლხინს კარები გაულოთ, მტერი დაცეთ მას ანდრძი აუგოთ, მოყვარესა ფიანდაზი დაუგოთ და სიძარტლე მოძმეთ ხიდათ გაულოთ, რომ უშიშრად თამაშად გაიარონ, ურთიერთის ტერიტი განიზარონ, ერთ პირობა, ერთობა აღიარონ მწუხარებით დაჩაგრულთ არ იარონ.

ნიშნად უბედურების და სისაწყლისა მეტადრე ტატიანის მცხოვრებლებმა იციან გულის-პირის ჩამოხსნა და ზოგჯერ წელამდის გაშიშვლებიან.

ჩვენ საქართველოში იციან მწუხარების ნიშნათ საკინძის ჩამოკლევა, ხოლო სვანეთში ამასთანვე სარტყლის შეხსნაცა; აფხაზებმა კი წელ ზეით გატიტლებთ.

ხშირად უქნაურ ჩვეულებას შეხედება კაცი, ვთქვით კიდევ ტატიანებთა შორის: ისინი მეგობრების შევიდრის უმაღლე ერთმანეთს ფხაჭნიან თევზეშაპის კბილებითა. აფრიკაში ზოგი-ერთი თემები ნიშნად პატივისცემისა ერთმანეთს შეაფურთხებენ. ჩვენში კი ამ ნიშნით სიმპულვარეს გამოხატვენ, ხოლო ევროპაში ამ გეგარ პატივისცემისათვის სილას გართყვენ, ან ღუელში გამოიწვევენ.

გ—ლისა

მისალმების ჩვეულება სხვადა-სხვა ტომთა შორის.

დაღუპული

ამდელი რუსეთის სუსხიანი ზამთარია. თოვლი მხოლოდ ახლა გადიოდა. მთელი ქალაქი თეთრ ჩაღრშია გახვეული. შუა ღამე გადასულია. მოწმენდილ ცაზე ფერ-დაკარგული მთვარე თეთრად კაშკაშებს და უნდა თვალით დაჰყურებს გულცივ ქვეყანას.

ჯერ ისევ აღრე იყო, რომ სტუმრებმა თავი მოიყარეს. უცხო ცოტა ერია; თითქმის სულ შინაურები იყვნენ. ყველა კარგ გუნებაზე იყო და მზიარულება თანდითან ცხოველდებოდა. ზუმრობა, სიცილი, ლაპარაკი, როიალის ხმა, — სულ ერთმანერთში აირია. ცოტა ხანს შემდეგ ზოგნი ბანქოსაც ჩაუსხდნენ.

დიასახლისის ჩვიდმეტი წლის ღამაზი ქალიშვილი მეტად შეენოდა იმ საღამოს. ისე კოხტად ეცა ისე კაპწიად მორთულიყო, რომ კაცი თვალს ვერ მოაშორებდა. დახტადა, დაქკრიალდებდა, ხან ერთ სტუმართან მიიბრუნდა, ხან მეორესთან. ყველგან მზიარულება მიჰქანდა. სახე სიზარულთით უბრაყინავდა და თვალებში სიცოცხლე და უდარდებლობა ეხატებოდა. ვინ არ შეამჩნევდა, რომ იგი სრული ბედნიერი იყო? თუმცა ქორწილი ჯერ შორს იყო, ის არაიეს ერიდებოდა და განებთერებული კატასავით ეთამაშებოდა თავის დანიშნულს. ყმაწვილი კაცი კი ცოტა ვერ იყო თავის ქერქში: ამ გვარი მღვამარეობა მას ეწოთირებოდა და ყოველს წუთს წითლდებოდა. ხალხს რომ ხედავდა, ენა ემზობა და მზოლოდ ჩუმნი სიამოვნებით სტკებოდა. სასაცილო საყურებელი იყო საწყალი! ღამაზე საცოლონს პასუხად ის „ჰოა“-ს და „არა“-ს ეუბნებოდა, ან სრულიად უაღრლოდ ილიმებოდა. უფრო ხშირად კი, რომ აღარ იცოდა, როგორ მოქცეულიყო, საათს მიმართავდა ხოლმე და შოგ ისე ჩასჩრდებოდა, გვერანბოდათ, შეტყობა არ იცისო. მიუხედავად ამ უხერხულობისა იგი სრულ ბედნიერად სთვლიდა თავის თავსა.

ამავე სახლში ორიოდე თვის წინად დაბნადედა ვიღაც ქართველი სტუდენტი; ერთი ოთახი, რომელიც სრულიად მეტი იყო და ცალი იყო რჩებოდა დიასახლისმა მას მიჰაქირავა.

რალაც უცნაური ხასიათის კაცი გამოადგა ახალი მღვდური. იგი თითქმის არაიესთან დადიოდა. მასთანაც იშვიათად დაიარებოდნენ. მიუკარებელმა, მკაბე ხასიათმა და დამკინავემა კილომ ამხანაგები სულ ჩამოაცალა და დააშორა მას. როდესაც კი შინ იყო, ან წიგნს კითხულობდა, ან განუწყვეტილი

ბოლოსა სცემდა. სულ რალაც ფიქრებში იყო გაართული. მოსამსახურე ორჯულ-სამჯურ უნდა დაჰკითხებოდა, რომ პასუხი მიეღო. მეტადრე უკანასკნელ დროს სრულიად გამოიკვალა: ვახდა, თვალები ჩაუკეინდა, მთელი ღამე არ ეძინა და ზოგჯერ ხმა მაღლა თავის თავს ელაპარაკებოდა.

„სწორედ შეყვარებულია საცოდავით!“ დატინებით იბრალდებდა დიასახლისის კოხტა ქალიშვილი.

ხშირად, როდესაც ყველა ძილს ეძლეოდა, ის გადიოდა სასიეროდ და მხოლოდ განთიადისას ბრუნდებოდა სახლში. ეტყობოდა, რომ რალაც აწუხებდა, მოსცენებს არ აძლევდა.

აი, თუნდა ახლა. მთელი დღევანდელი დღე გარეთ არ გამოუხდენია და თავის პატარა ოთახში ნელი ნაბიჯით დადიოდა. სტოლზე რუსული არაყი ეგდა. დღლითვე ცუდ გუნებაზე იყო. საღამოს ხომ, როდესაც სტუმრები შეიყარნენ და აქვე, თავის გვერდით უდარდელი ხარხარი და მზიარული მუსიკა შემოესმა, გული უფრო აემღერა და გაუბრაზდა.

„ვის სცალია ჩემთვის? — ეკითხებოდა, თავის თავს: — მთ რა დარდი აქვთ, თუ აქ, ამ კედელს აქვთ კაცი იტანჯება! ოს! — დააკრატუნა კბილები. — აი ცხოვრება! მთელი ქვეყანა კედლებით არის დაყოფილი; ორ კაცს ეერა ნახე, რომ მთ შუა კედელი არ იყოს აპართული! ზოგს სულიერი, ზნეობრივი კედელი ჰყოფს, ზოგს...“

მან აზრის დათავებდა, სასმელის დათავება ამგვარბანი. თანდათან მოვირა. თავი გაუხურდა და თვალეები აებლანდა.

„არა მე, მეტი ვარ, — დაქინებით ფერბობდა იგი და ამ აზრის სიმართლემ მთლად დაიმონა. — ეს ყოველი უბრალო ფიქრის და გრანობის გარეგა ყოველი სულის მოძრაობის ანალიზი! აი რა მღუპავს მე! ჩემ თავს მე არ ვარგებოდა და საზოგადოებას! მე ვარ უსარგებლო ადამიანი! „უსარგებლო“ უცურად შეჩრდა იგი ამ სიტყვებზე. რას მიქეინ „სარგებლობა“! რა საჭიროა იგი? ვანა ყოველივე ამოაგება არ არის? მეტი? მეტი რალა იქნება: შეიძლება ვიკითხოთ? ვინ იცის, რაა ჰოია! — უფრო და უფრო შეშვოთდა იგი და გესლიანი სიცილით გამხდარი სახე შეეცვალა, — კიდევ ეგ არის რომ „ვინ იცის!“ არაიეს იცის! ყველა უმეცარი, ყველა რვეენია! მე სწორედ გავგიჟებები! — უცურად წაოთძახა მან: რა ტეინმა უნდა აიტანოს ეს ჯოჯოხეთი? მაგრამ... საოცარია: „საიდან საღამო, წმინდა საღამო!“ ვანა ჩვენ შეგვეფერის ამ გვარი...“

აქ ის გაიწერა, ამოიღო ჯიბიდან ვილასიკ წერილი, უსიპაკონოთ გადადო გვერდზე გამოკლიონი შუშა და შუა ადგილიდან დაიწყო კითხვა.

„...შენ, ჩემო ძმობილო,—სწორად იგი,—კი ნუ გეწყინება და ჟუჟუტობიანას“ თამაშობ. ჩვენში ახლა ყველა პატარა ჟუჟუტია — ნეტა რა მიზეზი უნდა იყოს? მაგრამ შენ ყველას გადააქარბე. ჩვენი ახალგაზრდები ბევრნი, გულ-ვატებილი და სიცოცხლეს მოკლებულნი არიან. ვის დამისახებლებ, რომ არ იტანჯებოდეს? ტანჯვა ჩვენი მონაპოლიაა, მაგრამ ხომ გაგიგონია, ჰქირსა გატება რად უნდაო?“ ბიჭო, ვიდრე პირში სული გიდგია, უნდა ხელები აფეთურო, შენ კი დავლით პირი და რაღაც „ობსტრაქციებსა“ ჰყოლაპე. მიგიღვია შუბლზე თითი და იძახა „რა არის სიცოცხლე? რა არის ცხოვრება? სანამ შენ ან ერთს და ან მეორეს გამოიცნობდე, ჰქისტე ქვეყანად მოვა, მაგრამ, რა გელაპარაკო? შენი საქმე მიზეზთა-მიზეზის ძებნა ძიებნაა! „ეძიე ყრმაო!“ თუ დამეთანხმები, ერთი ჰუმბარტეცა აღმოვაჩინე: ყოველი ქართველი ფილოსოფოსია... ცოტად მაინც!“

ასე ირონიულად თავდებოდა წერილი.

დასწყევლოს გამჩენმა! — სასოწარკვეთილებით წამოიძახა მან: — დეე, ეს ყველაფერი მართალია, მაგრამ მე რა მესველება, მე?! ნუ თუ ჩემი სიცოცხლე ასე უნდა დაეღიო? აღარ შემძლია, მოვიღალიყ...

იგი აღელდა და ცუდმა ფერმა გადაჰკრა: რაღაც საშინელმა გადაწყვეტილებამ თითქოს შეაშინა იგი, „მე დალუბული ვარ, დალუბული! — დაჰკრა მან გამწვარებულმა სტოლს მუშტი და ამით დაასო ბეჭედი თავის გადაწყვეტილებას: — მომბეზრდა ყველა, ყველაფერი მომწყინდა! დეე, ცხოვრებამ თავისი მსჯელობა დამდოს! მასაც ხომ თავისი ლოლიკა აქვს! ეცხ!.. უნუგვეზოდ დაიქნია მან ხელი. — კაცოც იგივე მუნჯი, უენო პირუტყვი ყოფილა! მერე აიღო კალამი და თავისდა შეუშინებლად რამდენჯერმე დაწერა: „დალუბული, დალუბული, დალუბული...“ მისი ფიქრები კი ირეოდენ და ეინ იცის ამ დროს სად იყვენ. ამას შემდეგ მან ამოიღო უბის წიგნი, ამოხია ფურცლები და მხოლოდ ორი სტრიქონი დაბლაჯნა:

„რისხვამან შენმან სიცოცხლის ძაფი
შესწყუიტოს, რადგან შესაწყულომა!

და როდესაც თვალი გადაავლო. მწარე ღიმილით წაიბუტბუტა: „რა სიტყვებია! მე ხარკს ვაძლევ რაღაც ბრმა ძალას, რომლისაც მე თვითონ ვერა გამიგია რა!“

„...სიცოცხლე დიდი საუნჯეა, დიდი ბედნიერებაა!“ მოისმა ვილასიკ ხმა კარებიდან, რომელიც მოსამსახურემ ერთს წუთს გააღო და ისევ მსწრაფულად მიხურა.

სწორედ ამ დროს რაღამაც საშინლად დაიქექა. ფანჯრებმა დაიზრიალეს, ყველა შეკვრთა, რომლის მხიარული ხმა შესწყდა. ცოტა ხანს შემდეგ ასტუდა ჩოჩქალი და ყველაფერი აირ-დაირია.

მოწმენდილ ციდან კი გადახრილი მთვარე ძველებურად უნდა თვალთ დაშვრდა უნდა ქვეყანას და კედელს აქეთ შუქს ჰუნდა, სამაგიეროდ იქით შეეჩრდილს აყენებდა.

„უმიღლა სიყვარული უნდა იყოს მიზეზიო,“ ასე ხსნიდენ მეორე დღეს წუბანდელს ამბავს. მიხედუნ... აქც კიდევ ერთი კედელი ამიართა!
ან. დეკანოზიშვილი

გ ე ღ ე ბ ა

ღიორ ეარმით დაჩაგრულს ქალი მოამეცო, უფალო, ბედით ჩაგრულთა ნუგვეზო, და ტანჯულების მკურანლო!

გადმომივიღინე ზეცითა ლთიე-შენიერი ნათელი, გამოიარკეცოს მხნეობა, გამოიქროს გულში ნალველი.

შორს არის... ჯერეთ შორს არის აღთქმული ქვეყნის საზღვარი; მე იქ მისულამდის მომცელის დიდი თოვლ ბუქი და ქარი...

გთხოვ, შემოქმედო, მალისხე ხილვა აღთქმული ქვეყნისა; ესა მაქვს საგანდ ნატერისა, ფიქრის და ოცნებობისა.

თუ ვერ ვეღისო მის ნახვას. გზაზე მევიოს სიცილილი და თან საფლავში წავიღო მისი ვერ ხილვის წუხილი,

ჩემს შეილსა და ან შეილის-შეილს აღირსე შენ ეს წყალობა, რომ ბედნიერმა მის ნახვით გიძღვენას ქება და მადლობა!

ი. ლ. ჩხერიშვილს-პირვლი

ფარნაოზი—ივერიის მეფე.

ამბავი სამსის წლის წინათ ქრისტეს მოსვლამდის

ისტორიული დრამა

მოქმენდი პირნი მესამე მოქმედების მეხუთე სურათში

ფარნაოზი—მეფე ივერიისა.

მირდა—ლედა ფარნაოზისა.

ფანუ | მხედრალ შეიარაღებული | ფარნაოზის ღმირი.
სირა |

ბაზუ—სჯელის მდებელი და ერის ქომაგი მოხუცი.

ქუჯი—ერისის ერისთავი

ჩინგუ—ფარნაოზის სასახელი.

გუნე—ოსეთის მეფე.

ძენო—აზის სარდალი, უფროსი ურუმთა ჯარისა.

(ფარნაოზთან მიკრძებული თავის ჯარით და ახოსავან გადმდგარი.)

უჯუა—ლეკების მხედრობითაჲრი

ქურუმი—ბერი

ანაკ—სომხეთის ერისთავი.

ივერიის და სომხეთის ჯარები. ურუმელი მუსიკა და სომხების სიმღერა. მცხეთის მთიდან, იარღში ჩარახმული ივერიის ჯარები დგანან. შემოდის ფარნაოზი, შემოყვებიან: მირდა, ფანუ, სირა, ბაზუ, ქუჯი, ჩინგუ, გუნე, ძენო, უჯუა, ქურუმი-ბერი.

ფარნაოზი: გამარჯვება, ყმაწვილებო!

ჯარი ერთ-ხმად: გაუმარჯოს „ერის მამას“ და ივერიას! გაუმარჯოს ივერიის არწივ სარდლებს და ერის-თავებს! გაუმარჯოს! (ურუმელების მუსიკა დაეჯარვს)

მირდა: შეილო ჩემო! მტარავლობის დარჯავში ცლომამ უფრო გავკეთილშობილა, გამამაცა და გააბრწყინა ამ თავისუფლების დღისათვის ივერიის ახალ-გაზღობა. შეგედე ამ ჯარს?! მამასახლისობის დროს რომ იყო, ამის ჩრდილსაც ვერ წარმოადგენდა. ივერიამ იცნო თავისთავი, შეიგნო თავისი ღირსება და იგრძნო თავისი ძალ-ღონე!

ფარნაოზი: ჯერ შუაგზაზე ვართ, ლედა ჩემო! ბეწვის ხილზე ედგვიართ: ერთმა ცულმა ქარმა რომ დაქროლოს, ყოველ იმდეს გაგვიწყვეტს თეთარსებისთვის!

ბაზუ: ეგ უსაფუძელი შიშია მეფევი ივერია მთლად აღლოძინებული მზად არის აზო-მტარვალს შეაკედეს და შემოშეგებით კი აღარ შემოაშეგებს. ერ-იენული გრძნობა და ერ-თობა უფრო მძლავრია, ვიდრე თქვენ გვინათ!

ფარნაოზი: ურუმის მოგონება თავ-ბრუს მასხამს. მის ერისთავს რომ ჩვენ შეურაცხყოფა

ბაზუ:

მივაყენეთ, იგი ამას როგორ მოიჭირებულა. ღიღ-ძალ ჯარებს უგზავნის თურმე აზოს, კლარჯეთის სივარგებში თავ-შე ფარებულს; მტარვალს ჰსურს თუ ძალი მოიკა, სისხლის ტბად გადააქციოს ივერია! მანამ სული გვიდვას, სირაცხილს ნუ ესტამთ, თავს მონად ნუ გავიხდით,—მოცკვლეთ თავისუფლებისთვის:—სახელი და ბედნიერება! საქმეც ის არის, რომ კლდე ქანდრე მაკელონელს განურღვეველ კედლად დახვდა ივერია, მისი გამმოთელა რომ განიზრახა. რაკ იმან ვერ შესძლო, ნუ თუ მას აზო მტარვალი შეიძლებს. აი, ამდენი თავ-დაღებული შეილები, ღირსეული შეილები ეყუარით მამულს!

ქუჯი: იმელი კიდევ წინ არის, რომლის განხორციელებასაც კდებს თუ ბეალ მოველით, როგორც შიკრიკა გვახარა. სომხითი ჩვენი მომხმარე ამ ძვირფას მოკავშირეებთან ერთად. ანტიოქის ძლიერი ხელი ასურას-ტანიდან გვეწვდება და შიში რიღასი უნდა გეტონდეს.

მირდა: არა, არა შეილო ფარნაოზ! საფრთხიდან თავი უკვე დავაღწიეთ. მტარვალს თავის მყელანებობა კიდევ უარეს ჰირად დაენგრევა თავზე.

გუნე: ენაბოთ, ანაკ რა ამბავს მოგვიტანს. აღობათ რომ კარგს, რადგან ანტიოქოს მეფეს თვისი ჯარი გამოუგზავნია შესაწყევრად. (ქუჩებში აღტაცების ხმა ისმის: „ჯარი მოდის, ჯარი“)

ფარნაოზი: აბა, ჩემო ძვირფასო მოკეთენო! ღირსეულად, მშორად, სიყვარულით და პატივისცემით შეგებდეთ ანაკს და მის მხედრობას!

მოსიმის სომხეთის ჯარის სიმღერა:

მშემ ჩაპკრა სხივი ზღვაშივან,
თესლი ჩავაღლა არამზის;
დაძმინდა ზღვა და შობა მან
არტავან, ვაჟი—სხივი მზის.
თმა-ხტუტუქ წითელ-ქოჩორა
გმირია მასიანთა;
მან აღაშენა ანძორა *),
მოძმეა ქართლოსიანთა.

*) ანძორა, ანუ ანძიორი ძველი სომხეთის სატახტო ქალაქი ყოფილა ეფრატის სათავეში.

ჩვენ მოვალთ მისი ლაშქარი,
უნდა ეუშეგლოთ ქართველებს,
თან მოვავაქვს გული მავარი,
რომ რისხვა დაესცეთ იმათ მტრებს.
უმათოთ არც ჩვენ ვარგევართ,
ძმებს ზურგათ უნდა გავუხდეთ.
არ გვიდა მათ უღალატოთ,
რომ მათი მტრობით ჩვენ წაგხდეთ.

(იმის ქუთუბიდან ხმები: „გაუმარჯოს სომხეთის
ჯარს, ჩვენს ერთგულ მოძმეებს!“)

ფანქუ: ალტაცებაშია მთელი მცხეთა ამ ძვირფასი
სტუმრების წვევით! (შემოდის ანაკ. ჯარი
შეჩრდება. ურუმელების მუსიკა შეწყდება).

ფარნაოზი: სალამი და დღევანდელია ჩვენს კეთილ
სტუმარს, ანაკს!

ანაკი: მუხლს ვიდრეც თქვენს წინაშე, მეფეო! მომი-
ლოცავს თქვენთვის ეს წოდება, მორთმეუ-
ლი დიდი ანტიოქის მეფის ასურასტანე-
ლისაგან და დამტკიცების საბუთად მიიღეთ
ეს სცეპტრა და გვირგვინი თქვენი ხარის-
ხისა, მის მიერ კურთხევით და ლოცვით
გამოგზავნილი. იხაროს ივერიის სეგ-ბედმა
თქვენი ზრუნვით და ანტიოქის მეფის ქო-
მაგობით და იღვგრძელოს აწ-და-მარა-
დის! (საზოგადო ხმა: „გაუმარჯოს ფარნაოზს
გაუმარჯოს ივერიის ქომავს და მოკავშირეებს!
ღვთის რისხვა მტარვალს!“)

ანაკი: ეს წერილიც მოგართვით ანტიოქის ასუ-
რასტანელმა.

ფარნაოზი: (წაიკითხავს. კითხვის დროს ეპიფილიების ღი-
მილი გადაუღვსის სახეზე.) წაიკითხეთ საქვეყ-
ნოდ ისევ თქვენ, კეთილო ანაკ!

ანაკი: დიდი ეპიფილიებით და სიამით, მეფეე!
(კითხულობს).

„ანტიოქის მეფე და მბრძანებელი
სრულიად ასურასტანისა, ევიცაე ზენაარს,
გავიწიო, ჰაბუკო კეთილ-აზროვნაო ფარ-
ნავაზ, მამობა და მფარველობა. შეილო
ჩვენო საყვარელო, ნურასფერი შიში ნუ
გაილის შენს გულში აზოსაგან ივერიის
ენებისა. ურუმეთა საშფლობელო სრულიად
განადგურებულ იქნება, უკეთუ იგი აზოს მი-
ემხრო თავის ჯარებითა. თვით აზოს მიუ-
წერეთ, რათა მან გადაკეთოს ყოველ-
გვარი თვისი შფოთი და მხადება. მაინც
სიფრთხილისათვის და თქვენის ბედნიერე-
ბის ენიცობისათვის გიგზავნით მამაცს
ანაკს და სომხითის ძღვეა-მოსილად წო-
დებულს ჯარს. იღვგრძელეთ ივერიის კე-
თილ-დღეობით და იმეფეთ ჩვენს მამა-
შეილოურ საფარ-ქვეშე მრავალ-ყამიერ.“

ანტიოქის

ბასუ: „მრავალ-ყამიერ!“ „მრავალ-ყამიერ!“ გაუ-
მარჯოს ასურასტანის მბრძანებელს!

ქურუმ-პარი. (დაადგამს ფარნაოზს გვირგვინს): კურთხეულ
იყოს მეფობა თქვენი სრულიად ივერიის
ერისათვის!

ფარნაოზი: (მოიდრეკს მუხლბებს): პასუხის-მგებელი ეი-
ყო ჩემს ღვთაება არმანთან და ჩემს ერ-
თან, თუ ჩემს აღთქმას ეულალატო: „ერის-
მამობა“ თავს მილი! (საზოგადო ხმა და მუ-
სიკა): „გაუმარჯოს ფარნაოზ-მეფეს, ერის-
მამას!“

ესტატე.

(ფარდა დაეშევაბა)

ს ა ხ შ მ ა რ ლ ბ ა ს ა რ თ ო ზ ი

ივანია ზ გოჯასნიან

გოჯასნიან. აბა, ივანია, მიედიართ თუ არა
ქუთაისს?..

ივანია. არ შეგიტყვია, გოჯასნიან?.. — გო-
დოულიათ ამორჩევა. ათ დეკემბერს აღარ იქნება,
თურმე, ბანკის ყრილობა.

გოჯასნიან. როგორ, რა ამბავია? ვადადებ ვად-
მოდების ხომ არ თამაშობენ?..

ივანია. თამაშობენ კი არა, მეტსაც შობიან.
რა თქვენი საკადრისია?.. ამ დროს ეინ დიძერის თა-
ვის ოჯახიდან; ქრისტეს შობა კარზე გვადგია. ყო-
ველ იმერელს თითო მსუქანი ღორი სახლში უტყვირის.
კი თბილ ცეცხთან, წითელ ღვინოსთან და ცხელ
მკადთან, შენ იფიქრე, რა გემრიელია მსუქანი ღო-
რის კელაქერა!.. შობის მარხვის მერე ოჯახში ვაზ-
სნილებს რა ჯობია?.. მასინძლობა და... გემრიელი
ღორის ხორცის ჭამა და... ოდელიას სიმღერა რომ
მოაკლო იმერეთის თავადიშვილს, ცოცხალი რავე
გოდურჩები?.. ეინცხამ იგი ვანცხადება, დაბე-

ქვინა ვაზთში, რაე არ იფიქრა, რომ რაჭი-
დან, ლეჩხუმიდან, ჯვარიდან, სურბიდან, საჩინოს
მთებიდან და ქალის მთებიდან რომ კილოც მოიწე-
ბებით ქუთუისში ჩამობანება, ყელამდის თოვლს
რაე ვარდევდენ და რაე გამოატანებდენ?.. რა
ქუა იყო ახლა ამ შუა ზამთარში ბანკის ყრილო-
ბის დანიშნვა? ჩხარის წმინდი გიოგუგისაგან გამწყრა-
ლის მეტი ეინ დანიშნავდა?..

გოჯასპირი.

ივანიკა.

გოჯასპირი. მაშ ჩვენმა მზადებამ ტყულა ჩავეი-
რა? მე კი უნდა გითხრა, საღერდელი ამეშალა. შო-
ბას კალისტრატეს წევვა მიხლოდა, რომ იმერული
ბეჭით გული ჩამეტკებანურებინა. ესლა რალა ეჭვანთ,
ივანიკა, საღლა წაეიდით?

ივანიკა. დაგრჩით ისთევე ტფილისში. აქაც
ბრეელი კაი ამბავი გამოჩნდებდა, მე რაეარც ეატყუფ.

გოჯასპირი. მაინც ეერ გამოგია, რათ მოიშალა
ამ დეკემბერში ქუთაისის ბანკის ყრილობა? ნამღეო-
ლი მიზეზი მაინც ეერ შევიტყუ. რად აჩქარებულა
ეგრე თქვენი კამიტეტის მოთავე?

ივანიკა. ნამღეილად მეც არ ეიცო; მარა ერთი
საშინელი სიზმარი მეგზანა და რომ რამე არ იყოს
საერთო ამ ჩემ სიზმარ შუა და ქუთუისის ამბავს შუა,
არ ლევიჯერებ.

გოჯასპირი. აბა, სთქვი, ივანიკა. ეინძლო მე
აეხილინო და ევ დახლართული საქმე გამოეჯერკეიოთ.

ივანიკა. ეითამ ბაგრატის კოშკის ნანგრევი რომ
არის ხორხზემოთ ქუთუისში, ზედ იქნა ეიყუეი წა-

მოყუნტული. ძირის მოღრიალებდა რიონი და ვალ-
მით, საცხა შორს, ერთი დიდი სახლი იღვა და იმ
სახლის წინ ორი უშველემბელი ეშმაკი დაყუნტუ
ლობდა. საჯაყი შესახედებები იყენ. ერთს ება წერი-
ლი ჭიქის ფიხები და ზედ უშველემბელი ფაშეგად-
მოგდებული ტანი ჭჭონდა შედებული. ამ ტანს ება
მსხვილი თავი, მარა თავი კი არ იყო, ტიტველი
ევახი იყო, ევახი!. ერთი ლერი ბალანიც არ ქონ-
და ზედ. ამ ევახს ცხვირის მაგერიათ მსხვილი რქა
ქონდა დაკოსებული. აგი, საჯაყი ეშმაკი საშინლათ
ქმნიავდა და ხან ლორივით ღრუტუნობდა, ხან იმი-
სთანა ხერხის გამართავდა, რომ ბაგრატის კოშკთან
მესმოდა.

მეორე ეშმაკი უფრო კაი ტანადი იყო, მარა ცალი თე-
ლი დაკარგოდა და სულ იმის ძებნაში იყო. ერთს ეთქ-
ეა ლორ-კუდეი და მეორეს გოჭ-კუდეი. ამ ორ ეშ-
მაკს—ლორ-კუდას და გოჭ-კუდას—ჩეეგდოთ ეითამ
იგი საწყალობელი კამიტეტის თავი, უქირჩიმალებდენ
და უქირჩიმალებდენ, ისეე უქირჩიმალებდენ, რომ
სუნთლოთ ვაარეტეს საწყალობელი და ბოლოს მე-
ტი რეტისაგან ცუნდრუკობა დეიწყო. ამ ღროს გე-
ეიჩედ და გამოჩნდა კალისტრატე საშინელი ვაფიც-
ხებული... სუნთლათ კურცხალს ყრიდა თეალებიდან.
რაეარც დენანა იგი ორა ეშმაკი, მაშინათეი შეს-
ძახა: ზიი, თქვენ უწმინდურო ეშმაკებო, ლორ-კუდა
და გოჭ-კუდაო! რეიზა მიშფოთებთ მეგ ჩემ კამი-
ტეტის თავესო, რეიზა არ დამაყენებთ, რეტო ამი-
რით ბანკის საქმეო?

ლორ-კუდამ და გოჭ-კუდამ საჯაყათ გეღიხარ-
ხალეს და უთხრეს: მოიცადე, შენი ჯანი გე-
ჭიქოს. უნდა ვადაგდლო ბანკიდანო. ყოველგან,
ყოველ ქეეყნის კუთხეში ქეეელი გევე გამზულიო.
ყოველი შუაკაცი ჩენი აგენტიაო. ყოველი ბოქო-
ული დამჯერეაო, ყოველი ბოქოულით-ბოქოული
ჩენი ბანკების ამსრულემბელიო. ერთი რომ დოუ-
ფსტინოთ, ყოველი კუთხიდან იგი ბოქოულემბი,
ბოქოულითობოქოულემბი და შუაკაცები კენჭებს მო-
გვირიხინებენ და ამ კენჭებს იმდენს გესყრიო, სანა-
დეს კისერი არ მოგტყუდება და არ ვადაგაზუნძულე-
ბოთო. ამასობაში გეეეხედე ვანზე და ერთი ნათლით
შემოსილი კაცი მეეედა. აგი საჯაყი ეშმაკები ქე
არ მიეციდენ! უნდოლათ იგი ნათლით შემოსილი
კაცი თეისკენ მიეეხროთ. მარამ ნათლით მოსილ-
მა კაცმა უქნა ხელი: ტყულოათეი იმეკენ ნუ მო-
ბანდებითო, არ ვაბედოთ თქვენი ბოროტი ხელის
შეხებოთ. მე თქვენთან საერთო არა მაქესა რაო..
დაეცქერდი, დაეცქერდი იმ ნათლით მოსილს კაცს
და ქე გამოდგა ჩენი კირილი: ჩენი წმინდა კირი-
ლე!

— რას გვეჩი, ბატონო კირილე, ჩვენ თქვენ ყურ-მოკრილ ყმებათ გენდა, რომ გახვთ და თქვენს სიწმინდეს ქვეშ ამოგვეფაროთ, რომ იგი საწინააღმდეგო კალისტრატე გადაეგდეთ და თქვენი მფონებით კისერი მოგტეხოთო.

— ჩემთან მფონით არ გახვდით მაგისთანა საბაგლობის ლაპარაკით — დოუყვირა კირილემ. მე თქვენთან საერთო არა მაქვს რაო. თქვენ ხართ ბიწიერი ეშმაკების მოდგმაო; თქვენ გიჩვენებთ ისეთე თქვენ ტარტაროზისკენ მიბრძანდეთო. გიცნობთ, რაც შეიძლება ხართ. თქვენ არ ბძანდებოდით ერთხელ მე რომ გამაშვეითო და მაშინ რომ ჩემი სისხლი გწყუროდათო?... ახლა კალისტრატემ რომ დაგჩაგრაო, ახლა იფიქრეთ ჩემ ნათელ კალთას ქვეშ ამოფარებაო... მიიქცით ისეთე ბოროტებისკენ და გდევნოსთ კალისტრატემო. მე თქვენთან საერთო არა მაქვს რაო და არც თქვენს ბოროტს პარტიას ვეკუთნია — თქვა ეს და ნათელი მოსილი კირილე გაშორდა ღორ-კუდას და გოჭ-კუდას. ღორ-კუდა და გოჭ-კუდა დარჩენ პირგამშრალეები და შიშით ცახ-ცახობდენ: წმინდა კირილემ ჯვარი არ გადაგვახაზოს და ისეთე ჯოჯოხეთის ცეცხლში არ შევავადოსო. კალისტრატე მზიარული სახით გაეშურა იმ ნათელი მოსილ კალისკენ, რომელსაც კირილეს ეძახდენ და უთხრა: „დიდით მადლობელი ვარ, წმინდაო კირილე, რომ ამ ბოროტ ეშმაკებს გადამარჩინეო. ამიერიდან მეც შენი მადიდებელი ვიქნებო. აქამდის, რათიც იქნა, ეს ბანკი შევიმეგრე მაგ ბოროტ ეშმაკებისგანო და ახლა იმებთ, ბანკი მიირთიეთ, ეცადეთ კი რომ აგი ბანკი გაწმინდოთ ყოველი მწიკლისგან, ეცადეთ ნათელი მოსტინოთ, იქნება საწყალ ჩვენ თავადაზნაურობას მაგ ბანკით სული ჩიუბრუნდესო. ამიერიდან იცადეთ, მეც თქვენი მოხმრე და პატივის მცემელი ვიქნებოო...“

ამისთანა საკვირველმა ჩვენებამ შემაკროთ და გამომავლიდა. ნეტა რა უნდა იყოს აგი სიხმარი, გოჯასპირ?

გოჯასპირ მაგის ახსნა სულ ადვილია, ჩემო იენიკა, ეტყობა, რომ კალისტრატეს სულაც არაფერად ეძინებდა ე მაგ თქვენი ბანკის თავის დანებება; მაგრამ რადგან კული განზრახულების კაცები მტრად გადაკიდებია, ისიც იბრძვის და არ უნდა იმათ ხელში ჩაუვლას ეტყობა, ეგ ვილაც კირილეა, დიდი პატიოსანი კაცი უნდა იყოს; მაგრამ იმ კულ განზრახულების კაცებს უნდათ იარაღით მოიხმარონ და ისიც არ ნებდება. კალისტრატე მიხვდება თუ არა ამას, მაშინვე თითონ დაულოცავს კირილეს ბანკის გამგებლობას და საუკეთესო ბურჯათაც გაუზღდება მას, რომ კული კაცები მოაშოროს.

აგანაგა. კი არ იქნება, გოჯასპირ, რომ მაგი სიხმარი მართლა ახდებოდეს!

გოჯასპირ. აი, ნახე, თუ ეგრე არ იქნება. შენ რო კალისტრატე ამიწერე, ის ეგრეთი კაცი უნდა იყოს და საზოგადოების გულისთვის კიდეც მოახდენს მაგისთანა საქმეს.

აგანაგა ააა, დევიჯერო, რომ კალისტრატე თავით დაულოცავს ბანკის გამგებლობას კირილეს?...
გოჯასპირ. სწორედ ეგრე მოხდება და მაშინ ჩვენ ერთხმად უნდა დაუკრათ ჩონგურზე:

ოდეს ზღვა დაშრეს, ქვიშა გამოიწინდეს,
თევზი მთას აჰყვეს სიარულითა,
მელა ქათმობდეს, ძაღლი კატობდეს,
მგელი მთას გაჰყვეს ჭიანჭურითა,
ღორ-კუდა ჩიყვი, გოჭ-კუდა ხრიკი
იხეროს გაჭჭრეს შავი გულითა,
კალისტრატე და მასთან კირილე
ბანკში შებძანდენ სიტყვა-მწერითა,
მათ შვარიგონ კატა და ძაღლი,
გაჭჭრეს მტერიბა ბიწურ მწერითა,
მაშინ ჩვენც ეკრათ მწვიდიობა, ძმობა,
შესევით სერიული ხელში კულითა.

კრიტიკული შენიშვნები.

„სურათები ჩვენის ხალხის ცხოვრებიდან“ — დეტუ მებერელისა ქუთაისის აშხაგაობის გამოცემა № 1.

თელის მოთხრობაში ჩვენ ისეთი ადგილი უნდა ამოვარჩიოთ, რომელიც საჭირო იყოს ჩვენის მიზნისათვის, ე. ი. სადა უფრო ცხადად უნდა გამოსჭვირდეს ავტორის შეხედულება (многоосерпаніе), დათას სიტყვებით წარმოთქმული.

აი, რას აღაპარაკებს ამ თავის მოთხრობის ბირს:

„ღრონი მეფობენო, ბატონო, ნათქვამია, და იწყო დათამ. ბატონ-ყმობა მაშინ იყო საჭირო, რაცა თავადაზნაურობას მუშაობისათვის არ ეცალა და მაჰმადის ჭტრთან ბრძოლაში ატარებდა დროს.“ (აქ, რასაკვირველია, კარექტურული შეცდომაა, თორემ თ. ა. ა. მაჰმადის მტერთან ბრძოლაში როგორ ატარებდა დროს, მაჰმადის მტერი იგივე ქრისტიანი არ იქნებოდა?)

გვეყრადღეს მართლაც, რომ უწინ „ისინი (გლეხ-კაცობა და თავად-აზნაურობა) უერთმანეთოდ არ ივარგებდნენ და ამიტომაც მოხდა ერის გაყოფა (ორ-თავე წოდების მოფიქრებითა და ნება-ყოფლობით?) მებრძოლ თავად-აზნაურობად და მუშა გლეხ-კაცობად.“

„ესლა მტერთან ბრძოლა აღარ არის საჭირო თავად-აზნაურობისათვის და არც ყმები არიან მისთვის საჭირონი (არც შინა ყმები?).“

უწინ ასე დიდი დანიშნულება ჰქონდა ბრწყინვალე თავად-აზნაურობას, რომელიც მტერთან ბრძოლაში ატარებდა უმთავრესს ღროს და ამ მამულის დაცივის საქმეს, ასე თუ ისე, ემსახურებოდა შეუშინებლად მივიწყებული გლეხობაც.

— ახლა რაღაა? იკითხავს მკითხველი.

ახლა?.. „ესლა სხვა დანიშნულება აქვს თავად-აზნაურობას. ესლა მუშაობის ახალი წესები უნდა შემოიღოს, თუ ცხოვრების სათავეში უნდა ყოფნა კვლავ.“

აი, ავტორის აზრით, რა ყოფილა დღეს თავად-აზნაურობის დანიშნულება—მუშაობის ახალი წესების შემოღება, გესმისთ?

რაში მდგომარეობს ეს ახალი წესები მუშაობისა, ანუ როგორ შეიძლება იმათი შემოღება? განაგრძობს, უძველად, კითხვას ცნობის მოკვარებით აღძრული მკითხველი. ამის პასუხად დაუფლოთ ყური ისევ ავტორს:

სალომე, თავად-აზნაურობის სისხლის შეუღლებლობისა და ძვილის წეს-რიგის დამცველი სალომე, ეკითხება დათას:

„როგორ, თავად-აზნაურობამ უნდა გლეხ-კაცობასთან ერთად მოჰქილოს თოხს ხელი?“

დათა უპასუხებს:

— „თოხს რად მოჰქიდებს...“

... ავტორ კოწილა (სალომეს შვილი) გაათავეს გიმნაზიას და მერე წავა უმაღლეს საავრონომიო-სამეურნეო სასწავლებელში. იქ ისწავლის, როგორ შეიძლება, რომეცაცმა ცოტა შრომით, ცოტა ღროს, ცოტა მიწას ბევრი ნაყოფი გამოაღებინოს. არის იმისთანა იარაღები, არის აგრეთვე იმისთანა საშუალებანი, რომ რასაც ეხლა ათი და ოცი ქტევა მიწა იღვევ, „მას ერთი ქტევა მისცემს კაცს“.

ერთი რამა ყოფილა, თქვენმა შვიმ, ვე საშუალებანა და ანადგება და ასეთი სწავლაც ყოველად შემძლებელი... გურჯ ვეკება ჩვენა ეკონომიურას განადგებას იარების მორჩენა შეუძლია ვერც ამ საშუალება-იარაღებსა და ვერც თვით სამეურნეო სწავლა-განათლებლასაც, შეენიშნავთ ჩვენ ჩვენი მხრით.

მაგრამ წაივდეთ დაბლა და ყური დაუფლოთ ავტორსა.

„კოწილა შეიძენს . . . ყველა ამ ცოდნას, შეისწავლის ყველა ამ გვარ ხერხს, ჩამოიტანს ისეთი იარაღებს და სასწავლის გლეხებს იმათს მოხმარებასა. თათონ მხოლოდ გზას მასტებს და ისინი ამეშაგებენ. მაშინ ხელახლად დამყარდება კავშირი კოწილასა და გლეხებს შუა, მაგრამ ეს კავშირი ძალასა და უფლებებზე როდ იქმნება დამყარებული, არამედ ერთმანეთის პატივის ცემანედ და საერთო სარგებლობანედ. ბატონ-ყმობის ღროს თავად-აზნაურობა და გლეხ-კაცობა ერთმანეთისათვის ზრუნავდა, როგორც ენაზე, ესლა კი თავად-აზნაურობა ცალკე გადვად გლეხ-კაცობა ცალკე; ამიტომაც ისინი თითქოს ერთმანეთის მტრებად გადაიქცენ, მაშინ როდესაც ორივეს ინტერესი მოითხოვს, რომ მისცენ ერთმანეთის ხელი. ეს ხელის მიცემა მაშინ მოხდება, როცა თავად-აზნაურობა ცოდნასა და საშუალებას მისცემს გლეხ-კაცობას მუშაობისათვის და გლეხ-კაცობა ეს იწოდებს. მაშინ ხელ-ახლა საჭირო შეიქმნება ეს ორი წოდება ერთმანეთისათვის და, თუ გნებავთ, ხელ-ახლად დამყარდება ბატონ-ყმობა, ბატონ-ყმობა აშენებული ერთმანეთის სიყვარულისა და პატივის ცემანედ.“

ნუ გამოვეცილებით სიტყვებსა, დავანეროთ თავე ამ ერთმანეთის სიყვარულისა და პატივისცემაზე დამყარებულის ბატონ-ყმობის წარმოდგენის შეუღლებლობასა და მიეპქითო ყურადღება ზემოთყვანილის ტირადის დედა აზრს.

თავად-აზნაურობამ მხოლოდ უყეთესი იარაღებისა და საშუალებათა მზარება უნდა ასწავლოს გლეხებსაო, თეთონ კი არ იმეზღვებს, არამედ გლეხები უნდა ამეშაოსო და სხვ.—აი, ეს აზრი ჩვენ შემეტდარ აზრად მიგვანია. იქნება არისტოკრატიულის ტენდენციებით გამსჭვალულის ძვილის წეს-რიგის დამცველს სალომეს წინ ასე უნდოდა ლაპარაკი, იქნება მართლა „ღრონი მუშაობენ“ და გუმინდელნა-ბატონარ თავად-აზნაურობას დღეს ჯერ პირში ვერ მიახლის კაცი და ვერ ეტყვის პირდაპირ: დაიღ, გლეხებთან ერთად უნდა იმეშაოსო, არამედ უნდა უთხრას: „თოხს რად მოჰქიდებს ხელს“ და სხვ. მაგრამ ნამდვილად საქმე ასე არ გახლავს და ზემოხსენებული ტირადის აზრი, ცოტაც არ იყო, უმართებულაო.

უმთავრესი დანიშნულება დღევანდელის თავად-აზნაურობისა იმაში მდგომარეობს, ავტორის აზრით, რომ სამეურნ. სწავლა-ცოდნა და უყეთესი იარაღები და საშუალებანა მიწაწოდს გლეხობას. განა თითონი გლეხობა კი არ უნდა ცდილობდეს თავისით ამ გვარი სწავლა შეიძინოს? თითქოს გამოდის, გლეხობა მუდამ შემეტურ და შემატქრალი უნდა დარჩეს თავად-აზნაურობისა: აცა, რო-

დის ვადმომავედის ამ სწავლას და მასწავლის აბრადას ხმარებას, რომ სამავგიეროდ მეც ექმსახურო მას, რათა დამყარდეს ჩენ შორის ხელახლოდ ბატონკობა აწმენებული პატივის ექმასა და სარგებლობაზე! ამ თორიანის ძალით ვამოდის, სამეურნო სწავლა-განათლება განსაკუთრებულს პრივილეგიას უწინდა შეადგენდეს თავად-აზნაურობისათვის და იმისი გავრცელებისათვის გლენკაცობაში, უკანასკნელი დიდს ბევარას უწინდა უწინდეს პირველსა დალილობისა და შუამავლობის გულისთვის. და ამას გლენკაცობა ნება-აუბრლობით თავის დღეში არ იკისრებს და მასასა-ყოველ არც დამყარდება მათ შორის „ბატონ-ქობა ბქეხუბუბა საყვარულსა და სარგებლობაზე“. აეტორი ალბად ფიქრობს, გლენკაცობა იქმლებული არის ასე მოიქცეს ხელ-მოკლეობის-გამო. ეს საქმობა საბუთი არ არის და განა თავად-აზნაურებში კოტანი არიან ხელ-მოკლენი. ამ სახით ეს თეორია ეერაფერი საწუკარია გლენკაცობისათვის.

მეორეს მხრით, თვით თავად-აზნაურობა, როცა მორჩება სამეურნო საგნებზე ლექციების კითხვას და გლენებში—სტუდენტობა კარგად შეიგნებენ და ვადპლექტებენ ამ ლექციებს და ამ სახით შექმნილი კოდნას პრაკტიკულად კიდევ უფრო განივარდინებენ, როცა გლენობა, ერთხელ რაკი იგემებს ასეთის განათლების გემოს, რაც უწინდა ღარიბი და ხელ-მოკლე იყოს, „პერანეს ვიხდის“ და თავის შვილს (მის მავიერ რომ სწავთა შუამავლობისთვის ბევრა იხადოს) პარადპირ მისიქმს ესეთს განათლებას, — ერთის სიტყვით, როცა გლენკაცობა, რომელსაც მეურნობაში ახლოც მეტი ვაეცება და რომლის სპეციალურ საგანს შეადგენს იგი საქმე, თავის მასწავლებელ თავად-აზნაურობას ვადაქარბებს და ვაცილდება კოდნით, მაშინ... მაშინ რადა დარჩენია თავად-აზნაურობას?

„თოხს უწინდა მოკიკლოს ხელი“-ო, ვანადა ვაეზბელთა ჩენნა? ჩენ აქ წყრილი მემამულე თავად-აზნაურობა ვეყვეს სახეში, რომელთა რიცხვი, როგორც კარგად მოგხსენება მკითხველს, ძლიერ ბევრია დასავლეთ-საქართველოში. დიდ მამულიანები, არხიულის წყისთაც რომ მოუარონ თავიანთს მამულს, მინც „მეფურად“ იცხოვრებენ.

სამხაროულად აეტორის თეორიას არ მისდევს დიდი წილი ჩენის თავად-აზნაურობის. ბევრმა მათგანმა, ნახა რა, რომ თოვის და ხლმის დრო აღარ არის ახლა, ბუნებას დაუწყა ბრძოლა თოხითა და სახანე-საკეთითა. ამის დასამტიკებელ საბუთს ვეძლევს ჩენ თითონ ჩენი პატივც. აეტორი დ. მგვარელი თავის მოთხრობა „უბრალო მსხვერპლში“. აი, რას ამბობს იგი ამ მოთხრობის უმთავრეს პირის

კოწიას შესახებ! „კოწია არა ჰგავდა იმ ფილის და მუქა მკამელ აზნაურ-შვილს, რომელიც ახალბადრომ დაბნადა ჩენნა. კოწია მიხვდა, რომ უშრომლოდ არიენ არ ივარავება ენალბდელ დროში და გლენკაცთან ერთად მოკიკდა თოხს ხელი“ („სუხარათ. ჩენ. ხალხის ცხოვრებ.“ —, გვ. 85). არა თუ აზნაურნი, არამედ უფრო შეძლებულნი თავიანთი კი არიან მოწინდებულნი, რომ თავიანთ შვილებს საზოგადო განათლებასთან რამე ხელობა ასწავლონ, მრეწველობის ვზახე დააყენონ. ახლა დრო ვამოიცვალა. ახლა ენც რამე ხეობას არ იცის, უფლებსა ბურთად დარჩება ახლანდლის ცხოვრების სუფარაზე, ვავიგონებთ ამ წოდების წარმომადგენელთაგან ხშირად... ბევრა აზნაური ღაქიობასა და მეტრ სხვა საქმეს თუ არ უკადრისობს, მიწათ-მოქმედება განა უფრო ფაქიზი, წმინდა და ზნეობის აღმამაღლებელი შრომა არ არის?... —

ორი ჩენი ახალი ბელეტრისტი ნინოშვილი ღდ-მგვრელი მივითითებენ ამ დროის ხალხის მღვთავრობაზე, ავიწყუნენ მის სოციალურს და (უფრო) ეკონომიურს იარაგებს და ავადმყოფობათა. მავრამ იმას კი არ გეცხახლებენ, თუ რა წამალი უწინდა იქმნას ხმარებული მგ ავადმყოფობათა მოსარჩენად, რა მალამო უწინდა დაიდეს ამ იარაგებზე. მავრამ ამისი ვამოკლევა და ჩენება იმდენად არ არის ბელეტრისტის მოვალეობა, რამდენად პუბლიცისტისა. ბელეტრისტისაგან ისიც საკმარისია, რომ მან ამ „სრემლიანის კოდნის, თუ კოდნინის სრემლის“ გავრცელებით მიაქციოს მოწინავე საზოგადოების ყურადღება ასეთ მეტად საგულისხმეო და საეღალლო საგნებზე . . . დ-მგვრელი, როგორც დავინახეთ, სწავლისა და განსაკუთრებით სამეურნო სწავლის საკირობებს წამოაყენებს ხლამე.

მაშინ, როდესაც ე. ნინოშვილი უფრო ხალხს ჩაჰკიკობს, დ. მგვრელს უფრო ერცლად აქვს აღებული ისარჩები თავის ხელოვნურის შემოქმედებისთვის, თუმცა შუაგულ წერტილად (ცენტრად) იმისთვისაც რჩება საკუთრივ ხალხი . . . ხელოვნების მხრით მათი ნაწერები ერთმანეთის არ ჩამოუვარდებიან და დიდი ხალისთაც იკითხება, თუმცა (უწინდა ითქვას) არც იმდენად გიტაცებსთ, რომ აიღებთ თუ არა ხელიში, სინამდ არ ჩაიკითხებთ, ხელიდან ვაშებდა გეზარებოდესთ. ვერც ბუნების ხელოვნურად აწერიითა, ვერც ადამიანის სულის მოძრაობათა დახატებით (ღრმა პსიხოლოგ. ანალიზებით), რომლის საოცარ მავალითებებს წარმოადგენენ ყაზიბუკის ნაწერები, ვერც ერთი ჩენი აეტორთაგანი ვერ დაიკვებებს . . . სხვა მრავალ ღირსებათა შორის ერთი კარგი ღირსებაცა აქვს

მათს ნაწერებს: ეს ალაგ-ალაგ მეტად შევნიერი იუმორი. გარეგანი ნაკმაზობით და დამუშავებით დამეგრელის ნაწერები მაღლა დგას ე. ნინოშვილისაზე. ჯერ მისი ლექსები აღიღეთ: ზოგიერთი მათგანი, რა შეენაერად არიან დაწერილი გარეგანი მხრით. მაგრამ მათში ბევრგან, სამუშაოზე, ფორმას შინაარსი ეერ ეთანხმება; მათში ეერ არის საკმაო პოეზია, აზიტომ ისინი ანათობენ კი, მაგრამ იმდენად ეერ ათბობენ კაცის გულს. . . ე. ნინოშვილის ნაწერებს ჯერ ეერ ეტყობა საკმაოდ დამწიფებული მოჭიქება და დამუშავება. იქნება ეს იქიდანად წარმოდგება, რომ იგი შედარებით ბევრს იწერს. დ. მეგრელის ნაწერები წმიდა ლიტე-

რატურულის ენით არის დაწერილი, ე. ნინოშვილი, სადაც საჭიროა, ხალხურ (გურულ) კილოსად ხმა-რობს, რომელიც ხან-და-ხან მეტად მძლიერია და ზედ გამოჭრილი გამოსახატავ აზრზე.

თქმა არ უნდა, რომ ორივე ჩვენი საუკეთესო თანამედროვე ბელეტრისტები ჯერ ბევრ რასზე შემდინან სამშობლო სიტუა-კაზმულ მწერლობას.

3. გ — ა

რედაქტორ-გამომცემელი ან. თ. წერეთლისა.

გ ა ნ ს ს ა ლ ე ბ ა ნ ი

სამეცნიერო და სალიტერატურო ნახატებისანი გასეით

„კ ვ ა ლ ი“

გამოგა 1894 წელს ეოგულ კვირასში ერთისელ ერთიდან სამ თაბახამდის იმავე ზროგნამით

რედაქცია ყოველ-ლონისძიებას ხმარობს გააუმჯობესოს შინაარსი და სახე ვაზეთისა. ამ ვანზრახეით მან დაიბარა პეტერბურლიდან შრავალი საუკეთესო ცინკზე რ საილენშე მოჭრილი მხატრობა.

განთი წლიურად ღირს: ვაუგზაენელად შვიდა მანეთი, ხოლო ვაგზაენით რგა მანეთი. ნახევარის წლისა ვაუგზაენელად სამა მან. და ათა შაჟა, ვაგზაენით ოთხსა მანეთი სამი თვისა ვაუგზაენელად ორსა მან. ვაგზაენით სამა მან. თითო ნომერი აბახათ

ხელის მანწერა მიიღება

ტულისში არწრუნისეულ ქარვასლის ქართულ სახალხო სამკითხველოში და წერა-კითხვის საზოგადოების კანცელარიაში. ქალაქს ვარეშე ხელის მომწერთა უნდა მიიქცენ „კვალის“ რედაქციაში Тифლისь, Редакция „Квали“, Большая Воловзная № 22, домъ Айвазова.

„ი ვ ე რ ი ა“

გამოგა 1894 წელსაც

იბავი პროგრამით, როგორც წინადა.

გაზეთის დაბარება შეიძლება შემდეგი ადრესით:

ტ ო ე ლ ა ს ი,

„ივერიის“ რედაქცია

ნიკოლოზის ქუჩა, 21.

და ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრც. საზოგადოების კანცელარიას, სასახლის ქუჩა, ბანკის ქარვასლო.

საფოსტო ადრესი.

ТИФЛИСЬ. Редакция „ИВЕРΙΑ.“

18 ქართული თეატრი 93

ოთხშაბათს, 8 დეკემბერს,

25 წლის იუბილეის ბენეფისი ბ. ა.

ავალიშვილისა

ქართულ დრამატულ საზოგადოების დასის მიერ წარმოდგენილი იქნება:

გლახაკნი სულით

ღრამა 4 მოქმედ. პოტუხინისა, თარგმ. ნიკიტინისა

მონაწილეობას მიიღებენ: ქ-ნნი ავლოშვილისა, ყიფიანისა, მაქსიმოძისა, ბ-ნნი: აბაშიძე, ეთიანი, მესხიევი, გუნია და სხე.

ადგილების ფასი საბენეფისოა

დასაწყისი 7 1/2 საათზე

საყვანელო სურათებიანი ჟურნალი

ჟეჟილი

(წელიწადი მეოთხე)

გამოვა 1894 წელსაც აგრეთვე ორთვეში ერთხელ იმავე პროგრამით, როგორითაც აქამდის.

ხ ე ლ ის - მ ო წ ე რ ა მ ი ი ლ ე ბ ა

ტულისში „ჯეჟილის“ რედაქციაში (Большая Водовозная № 22. домъ Айвазова.

ჟურნალი „ჯეჟილი“ ტულისში დატარებით ღირს 3 მან., ტულისს გარეშე გაგზავნით 4 მანეთი.

ცალკე ნომრის ფასი ტულისში 70 კაპ., ხოლო სხვა ქალაქებში — 75 კაპ.

ხელის მოწერა შეიძლება მხოლოდ წლით და ნახევარი წლით.

საბაღოსნო წარმკერძი

„როკვენი“

მისილ სტეფანეს ძის ბეთანიშვილისა

ქ. ბათუმში.

ამ ბაღში მოჰყავთ ცხელი ქვეყნების, ორანჟერის და სახლის მოსართავი მცენარეები. აგრეთვე ისიც დება იმათი ნერგები და ყვავილების ძირები.

რადგან ქ. ბათუმში ცხელი, თოქქის ტროპიკული ჰავაა, ამისგანა ბეთანიშვილის ბაღში მოჰყავთ და უფლიან ძვირფას ტროპიკულს მცენარეებს, რომელნიც ჩრდილოეთის გრილ ჰაერში არ ხარობენ და მსურველთ შეუძლიანთ მათ გემოვნების ამებრ მოიპოვონ ყოველნაირი იმგვარი მცენარეები, რომელნიც ოთახის თბილ ჰაერში ხარობენ.

ბეთანიშვილის ბაღში არის ამ ქაზად ორასი ჩაისვარდისა, ბურბონისა, რემონტანტიისა და სხვა ნაირი ვარდების ნერგები. ხეხილის ნერგები საუკეთესო რუსეთის და ევროპის გვარისა, ორისა და სამი წლისა, ფიჭვეული და ლიბანოს კვდრის მგზავსი ხეების ნერგები; ჩირკვეული მცენარეები ყოველგვარნი, რომელნიც მუდამ მწვანობენ, ანუ რომელთაც ზამთრობით ფოთოლი სცივით.

სია ამ მცენარეებისა დაბარებისათნავე უფასოდ იგზავნება.

открыта подписка на 4 г.

на газету

„НОВОЕ ОБОЗРѢНІЕ“

(одиннадцатый годъ изданія).

Въ 1894 г. „Новое Обозрѣніе“ будетъ выходить въ Тифлисѣ, какъ и въ прошлые годы, ежедневно, по программѣ газеты литературной, общественной и политической.

Условія подписки: съ пересылкою и доставкою: на годъ—10 р., на полгода—6 р., на три мѣсяца—3 р. 50 к., на одинъ мѣсяць—1 р. 50 к. *За границу:* на годъ—17 р., на полгода—9 р., на три мѣсяца—5 р. (Подписка принимается не иначе, какъ считая съ перваго числа любого мѣсяца).

Для годовыхъ подписчиковъ, какъ городскихъ, такъ и иногородныхъ, обращающихся непосредственно въ контору редакціи, ДОПУСКАЕТСЯ РАЗСРОЧКА на слѣдующихъ условіяхъ: при подпискѣ вносится—3 р., къ 1-му марта—2 р., къ 1-му мая—3 р. и къ 1-му сентября—2 р.

Подписка и объявленія принимаются: въ Тифлисѣ, въ конторѣ газеты Головинскій проспектъ, домъ Читахова, № 12; въ Баку, у К. И. Ярченко. Балаханская ул. д. № 19, рядъ съ ремесл. училищ.; въ Бакумѣ, у М. И. Николадзе, газетно-агентствѣ; въ Кутаисѣ, у бр. Чиладзе; въ Елисаветполѣ, въ Аптекарск. складѣ Альтгаузена.

Лица, подписавшіяся (безъ разсрочки) на годовое изданіе „Новаго Обозрѣнія“ 1894 г. въ текущемъ году, будутъ безплатно получать газету въ этомъ году со дня подписки.

открыта подписка на 1894-й годъ.

на издающуюся въ гор. Ставрополь-Кавказскомъ общественно-литературную газету

„СѢВЕРНЫЙ КАВКАЗЪ“

выходящую ДВА раза въ недѣлю и посвященную вышененію нуждъ края, названіе котораго носить газета.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

Безъ досылки и пересылки; Съ доставкой и пересылкой:

На годъ	р. к.	На годъ	р. к.
— полгода	4 50	— полгода	5 50
— 3 мѣсяца	2 50	— 3 мѣсяца	3 —
	1 50	— 3 мѣсяца	1 75

(Суммы менѣе рубля можно высылать почтовыми марками) Допускается разсрочка платежа—по соглашенію съ редакціей АДРЕСЪ: Ставрополь-Кавказскій, редакціи, Сѣвернаго Кавказа“